

Avusturyalı Savaş Muhabiri Georg Bittner'in Çanakkale Cephesi İzlenimleri

Emre SARAL*

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin müttefiklerinden Avusturya-Macaristan ordusu birliklerinden özellikle topçu bataryaları Çanakkale ve Filistin Cepheğinde savaşın akıbetini etkilemiştir. 1915 senesi Kasım ayından itibaren Türkiye'ye gelmeye başlayan topçu bataryalarının katılımıyla gücü artan Osmanlı ordusu, etkili top atışlarıyla İngiliz ve Anzak (Anzac) kuvvetlerini püskürtmüştür. Avusturyalı savaş muhabiri Georg Bittner, bu topçuların faaliyetlerini izlemiş ve İngilizlerin bölgeden çekilişi başta olmak üzere siperlere dair gözlemleriyle kimi Türk subay ve erlere dair kişisel hikâyeleri 31 Aralık 1915 – 28 Ocak 1916 tarihleri arasında Neues Wiener Journal isimli gazetede neşretmiştir. Bu çalışma, Bittner'in haberlerini takdim ve tahlil etmeyi amaçlamaktadır. Metin içerisinde Bittner'in ilgili yazılarının Almanca'dan tam tercümeleri bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Georg Bittner, Neues Wiener Journal, topçu bataryaları, Avusturya-Macaristan ordusu, Çanakkale cephesi

* Emre SARAL, Arş.Gör.Dr., Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, saral@hacettepe.edu.tr. Çalışmanın hazırlanmasında tercümeleri gözden geçiren ve tavsiyelerde bulunan babam İsmail Tosun Saral'a şükranlarımı sunarım.

Impressions of Georg Bittner, an Austrian War Correspondent, on Gallipoli Campaign

Abstract

Austro-Hungarian artillery batteries as an ally of the Ottoman Empire had a determining effect on the fate of the World War I on fronts such as Gallipoli and Palestine. Ottoman army which was strengthened by the arrival of these artilleries by November 1915 repelled British and Anzac troops by effective artillery shooting. Georg Bittner, an Austrian war correspondent, followed the activities of the artilleries and published articles in a newspaper entitled Neues Wiener Journal between December 31, 1915 and January 28, 1916 on issues including the evacuation of the British troops, his observations on the trenches as well as some stories on some Turkish officers and privates. This study aims to introduce and analyze the referred articles of Georg Bittner in detail. In the study full translation of the articles are given as well.

Keywords: *Georg Bittner, Neues Wiener Journal, artillery batteries, Austro-Hungarian army, Çanakkale campaign*

AVUSTURYALI SAVAŞ MUHABİRİ GEORG BITTNER'İN ÇANAKKALE CEPHESİ İZLENİMLERİ

Giriş

Birinci Dünya Savaşı tarihini konu alan Türkçe literatürdeki tetkikler incelendiğinde araştırmacıların dikkatlerini uzun süredir müttefik Alman askerî misyonunun faaliyetlerine verdikleri;¹ buna mukabil, Osmanlı Devleti ile diğer bir müttefiki Avusturya-Macaristan'ın ilişkileri üzerine yapılan tetkiklerin sayısının ise yakın dönemde arttığı görülür.² Hâlbuki Birinci Dünya Savaşı'nda çeşitli sınıflara mensup beş bine yakın Avusturya-Macaristan askerî Osmanlı saflarında mücadele etmiştir³ ve bu

- 1 Von Kress, *Son Haçlı Seferi, Kuma Gömülen İmparatorluk*, çev. Tahir Balaban, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2007; Liman von Sanders, *Türkiye'de Beş Sene*, haz. Muzaffer Albayrak, Yeditepe Yayınevi, 2. Baskı; Pomiankowski, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü*, çev. Dr. Kemal Turan, Kayihan Yayınları, İstanbul, 1990; *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi V. Cilt, 3. Kitap: Çanakkale Cephesi Harekâtı, Haziran 1915-Ocak 1916*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1980; Carl Mühlman, *Çanakkale Savaşı, Bir Alman Subayının Anıları*, çev. Sedat Umran, Timaş Yayınları, İstanbul, 2004; Hans Guhr, *Anadolu'dan Filistin'e Türklerle Omuz Omuz*, çev. Eşref Bengi Özbilen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007; Mustafa Çolak, "Savaş Ve Propaganda Birinci Dünya Savaşı'nda Alman Propagandası", *History Studies*, C. 6, S.5, 2014, s. 157-176; Mustafa Çolak, "Çanakkale Savaşları Ve Almanya", *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.16, 2010, 35-47; Mustafa Aksakal, *Harb-i Umumi Eşiğinde Osmanlı Devleti Son Savaşına Nasıl Girdi*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- 2 İsmail Tosun Saral ve Emre Saral, *Çanakkale ve Sina-Filistin Cephesleri'nde Avusturya-Macaristan Ordusu Topçu Bataryaları*, Türk-Macar Dostluk Derneği Yayınları: 9, Ankara 2012; Bilge Karbi, "Avusturya - Macaristan İmparatorluğu'nun Osmanlı İmparatorluğu'na İktisadi-Askerî Nüfuzu (1914-1918)", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, C.13, S.25 (Bahar 2017), s. 117-154; Bilge Karbi, "Çek Şarkiyatçı Alois Musil'in Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ndeki Faaliyetleri: Cihad, Eğitim-Kültür ve Şark Misyonu", *Dede Korkut'un İzinde 30 Yıl Prof. Dr. Üçler Bulduk'a Armağan Türk Tarihine Dair Yazılar*, ed. Alpaslan Demir, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017, s.151-178; Bilge Karbi, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan Askerî Yardımlarına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi Kararı Etrafındaki Tartışmalar", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, C.14, S.20 (Bahar 2016), s.193-206; İsmail Tosun Saral, "Ordumuzda Yeni Bir Sınıf: Kızaklı Keşşâflar", *Türkiye Muharip Gaziler Derneği Dergisi*, Temmuz-Ağustos-Eylül 2016, s.8-9; Sacit Kutlu ve Bilge Karbi, "Dr. Viktor Pietschmann ve Avusturya-Macaristan'dan Kafkasya Cephesine Gönderilen Kayak Ekibi", *Toplumsal Tarih*, S.279 (Mart 2017), s.74-80; Mithat Atabay, "Galiçya Cephesi'nde Türk Askeri ve Türk Şehitlikleri", *Savaş Tarihi Araştırmaları Uluslararası Kongresi 100. Yılında I. Dünya Savaşı ve Mirası 6-8 Kasım 2014 Bildiriler Cilt 1*, ed. Hilal Çetin ve Lokman Erdemir, Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s.525-536; Eminat Malkoç, *Galiçya Cephesi'ndeki Türk Askerinin Müttefik Algısı "Böyle muharebe dostlar başına"*, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2017; Rezzan F. Ünalp, "Birinci Dünya Savaşı'nda Macar Birliklerinin Türk Ordusuna Katkıları Çerçevesinde Kanal, Sina ve Filistin Cepheslerine İlişkin Askerî, Taktik ve Stratejik Yaklaşımlar", *100. Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu (3-5 Kasım 2014)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s.203-232; F.R. Bridge, "Habsburg Monarşisi ve Osmanlı İmparatorluğu, 1900-1918", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Marian Kent (ed.), İstanbul, Alfa Yayınları, 2013, s.57-88.
- 3 1914-1918 yılları arasında Osmanlı ordusunda görev yapan Avusturya-Macaristan birliklerinin sıralı listesi için bkz. Saral ve Saral, *Çanakkale ve Sina-Filistin Cephesleri'nde...*, s.126-130; Karojlović Ozskár, "Magyarok a világháború Török Harcterein", *Hadtörténelmi Közlemények*, 1926. évfolyam,

durum konunun farklı yönleriyle daha derinlemesine araştırılması lüzumunu göstermektedir.

Balkan Savaşları'nın bitiminden Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede Avusturya-Macaristan, iktisadî, ticarî ve stratejik kaygılardan ötürü Osmanlı Devleti ile bağıni koparmak istememiş; bu devlete Birinci Dünya Savaşı sırasında yardımda bulunmuştur.⁴ Savaş sırasında Avusturya-Macaristan ordusundan iki yüz yüksek rütbeli subay ile memur, yedi topçu bataryası, çok sayıda askerî uzman, tekniker, pilot, şoför, doktor, amme idaresi organı ve dış ilişkilere yönelik kurumlar Osmanlı devleti için çalışmıştır.⁵ Savaş başladığında İstanbul'da bulunan sefaret heyetlerinin en kıdemlisi konumundaki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sefiri Markiz Johann von Pallavicini⁶ ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Osmanlı Devleti'ndeki askerî yetkilisi General Joseph Pomiankowski⁷ iki devlet arasındaki müttefik ilişkisinin sağlıklı biçimde yürümesi için çaba göstermişlerdir.

Osmanlı Devleti, müttefikleri ile karadan ve denizden irtibatı olmadığından ötürü Çanakkale muharebelerinin bütün evrelerinde cephaneye ithalinden ve ikmalinden yoksun kalmıştır. Ordu, elindeki mevcut stokları idareli kullanmak durumunda kalmış; bu da cephede topçu atışlarının kısıtlanmasını gerektirmiştir. Askere moral vermek, topçunun onları desteklediğini göstermek için sadece gürlütlü manevra mermileri atılmıştır.⁸ Cephanenin tükenme riskinin yanı sıra, hava koşullarının giderek kötüleşmesi de başka bir zorluk olmuştur.⁹ Bu olumsuz koşullar altında, siperlerde ise

27. kötet. Budapest, 1926, s.212-215.

4 Karbi, "Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun...", s.23.

5 Karojlović, "Magyarok a világháború...", s. 80.

6 Johann Markgraf von Pallavicini (Padova, İtalya, 18 Mart 1848 – Pusztaradvány, Macaristan, 4 Mayıs 1941). Büyükelçi olarak görev süresi 5 Ekim 1906 - 11 Kasım 1918 tarihleri arasındadır.

7 Pomiankowski, 28 Kasım 1866'da bugünkü Polonya'nın Jaroslaw şehrinde dünyaya gelmiştir. 17 Aralık 1909'dan itibaren Avusturya-Macaristan'ın İstanbul Sefaretinde Askerî Ateşlik görevini üstlenen Pomiankowski, 20 Nisan 1914'ten itibaren "Militärbevollmächtigter" rütbesine getirilmiş, 1 Ağustos 1914'te ise Tümgeneralliğe yükselmiştir. 1 Ağustos 1917'de Korgeneral olan Pomiankowski, savaş sonuna kadar Türkiye'de kalmış, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu dağılınca Polonya vatandaşlığına geçmiş, 23 Ocak 1929'da bugün Ukrayna'daki Lvov (Lviv) şehrinde vefat etmiştir.

8 Walter Adam, "Die österreichisch-ungarische Artillerie in der Türkei", *Der Weltkampf um Ehre und Recht*, Band 5, Kapital 23, Verlag von Johann Ambrosius Barth in Leipzig, 1919 und Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1933, s.507-508. Bu eserin yazarı, savaş sırasında Avusturya-Macaristan Ordusu'nun İstanbul'da bulunan temsilciliğinde Kurmay Yarbay olarak görev yapmıştır.

9 Kötü hava koşulları sadece Osmanlıları değil, düşman kuvvetlerini de etkilemekteydi. Bir Avusturya gazetesinde İngiliz Morning Post Gazetesi'nde yayınlanan soğuk ve dondurucu havaya ilişkin haber, "Dardanel'de Kar Fırtınası. İklim İngilizlerin Düşmanı Oldu. Yıkılmış Dalgakıranlar, Su Dolu Siperler, Yağmur, Don, Kar Fırtınası, Donmuş Nöbetçiler" başlığı altında özet olarak okuyuculara sunulmuştur: "Kötü havalara Türklerin ilk müttefiki oldu. Büyük Britanya Seferi Kuvvetleri Çanakkale'de havalardan çektiği kadar Türklerden çekmedi. Hafif esen rüzgâr birden bire korkunç bir tufana dönüştü. İçine kum doldurularak batırdığımız eski gemiler sayesinde Gökçeada'da, Suvla'da (Anafartalar), Seddülbahir'de (Helles) inşa ettiğimiz dalgakıranlar zarar gördü. Onları yeniden daha sağlam olarak inşa etmek zaman alacak. Hiddetli kasırga sadece denizden esmiyordu. Kasırga ayrıca yarımada da yer-

kulaktan kulağa Avusturya –Macaristan devletinin Gelibolu cephesine askerî yardım yapacağı söylentisi yayılmıştır. Örneğin, Anafartalar Grubu Kurmay Başkanı Binbaşı İzzettin Bey (Orgeneral Çalışlar) hatıratında bu müşkül durumu “*Ah! Bir serbest yol bulunur da mühimmat gelirse inşallah bu karşımızdaki İngilizleri başımızdan tam olarak defedeceğiz.*” sözleriyle ifade etmiştir.¹⁰

Nihayet beklentiler boşa çıkmamış; 1915 senesi Eylül ayında Bulgaristan'ın Üçlü İttifak safında savaşa girmesi ve aynı senenin Ekim ayında Sırbistan'ın düşmesiyle beraber, müttefiklerin Osmanlı güçlerine yardım gönderebilme imkânı doğmuştur.¹¹ İki adet bataryadan oluşan Avusturya-Macaristan'ın gönderdiği ilk birlikler, Kasım ayının ortası ile Aralık ayının başı itibarıyla Gelibolu'ya ulaşmıştır.¹² 9 Numaralı 24 cm'lik *Motorlu Havan Bataryası* (k.u.k. 24 zm. *Motormörser-Batterie Nr. 9*) *Anafartalar Grubu'na*; 36 Numaralı 15 cm'lik *Obüs Bataryası* (k.u.k. 15 zm. *Howitzer Batterie Nr. 36*) ise Seddülbahir'in karşısındaki Soğanlıdere'ye¹³ yerleştirilmiştir.¹⁴ Topların gelişi, Türk askerinin Boğaz'ın ve Gelibolu Yarımadası'nı savunma direncini arttırmıştır. Bu toplar sahile yanaşık düşman gemilerine etkili ateş açarak onların sahilinden uzaklaşmalarını sağlamışlar; böylelikle bu gemilerin toplarının Türk siperlerini devamlı surette dövmelerine engel olmuşlardır.¹⁵ İngilizlerin çekildiği güne kadar, Gelibolu'ya bu iki bataryadan başka yabancı kuvvet gönderilmemiştir. Bataryaların Çanakkale Kara Muharebeleri'nde Güney Grubu'nun emrinde yaptıkları ba-

*leşmiş askerlerimizi insanüstü çabalara zorluyordu. Yerleştirdiğimiz dört noktada görev yapan askerlerimizden birçoğu el ayak donmaları nedeniyle tahliye edildiler. Anadolu'nun sert kışına alışık olan Türkler de, bizim kadar olmasa bile, bu alışılmamış hava durumundan acı çektiler. Çünkü Gelibolu Yarımadası üstünde esen fırtına şimdiye kadar görülmemiş şiddeteydi. Kötü hava on iki saat süren şiddetli yağmurla başladı. Siperlere dolan su askerlerin kalçasına kadar yükseldi. İsinmak için ateş yakmak veya ateşi canlı tutmak imkânsızdı. Tabii ki askerler iliklerine kadar ıslanmıştı. Sonra birden bire rüzgâr kuzeyden esmeğe başladı. Rüzgârla birlikte don da geldi. Askerin kaputları hep dondu. Hepsini buz kesti. Sonra soğuktan birçoğu derin bir uykuya daldı. Birçok asker iradelerinin son gücünü kullanarak uykuya direndiler; bütün gece boyunca elde kürek, kazma ile çalışarak kendilerini sıcak tuttular; canlarını kurtarabildiler: Bir General, fırtınaya Anafartalar'daki Tuz Gölüne giderken yakalandığını, normal olarak rahatlıkla yarım saatte gittiği yere kar fırtınası altında bata çıka iki saatte zor gittiğini anlattı.” “Im Schneesturm an den Dardanellen”, *Neues Wiener Journal*, 7 Ocak 1916, s.6.*

10 *Orgeneral İzzettin Çalışlar'ın Not Defterinden On Yıllık Savaş*, haz. İzzettin Çalışlar ve İsmet Görgülü, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.154.

11 Karojlovič, “Magyarok a világháború...”, s.82.

12 Batarya: Topçu birlikleri için bölük seviyesi. Türk Dışişleri Bakanlığı Askerî Terminoloji Sözlüğü <http://www.mfa.gov.tr/data/Terminoloji/askeri-terminoloji-032015.pdf> (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2017)

13 Peter Jung ve Darko Pavlovic, *Austro-Hungarian Forces in World War I (1914-1916)*, Osprey Publishing Ltd., UK, 2003, s. 42.

14 Bu bataryaların bölgeye gelişi ve cephedeki faaliyetleri için bkz. Mario Christian Ortner, “Involvement of Austro-Hungarian Troops in the Defense of the Gallipoli/Çanakkale Peninsula”, *On Beşinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri*, 21-27 Mart 2015, İstanbul, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2017, s.137-138. Bataryaların yerleştirildiği noktaların kroki üzerindeki gösterimi için bkz. EK-1.

15 “Unsere 30,5 Mörser auf Gallipoli”, *Neues Wiener Journal*, 7 Aralık 1915, s.1.

şarılı görevin bir anısı olarak, Seddülbahir karşısında mevzilendikleri yere günümüze ulaşmayan bir anıt dikilmiştir.¹⁶

Çanakkale cephesinde cereyan eden çarpışmalar esnasında ve sonrasında farklı milletlere mensup gazeteciler cepheye giderek kendi kamuoylarını bilgilendirmişler ve izlenimlerini paylaşmışlardır.¹⁷ Bu gazeteciler arasında müttefik Avusturya'dan gelenler de bulunmaktaydı. Hamiyet Sezer Feyzioğlu ve Selda Kaya Kılıç, Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerine dayanarak hazırladıkları çalışmada, resmî prosedür uyarınca Osmanlı hükümetinden yazılı izin alarak cepheye giden Avusturyalı muhabirlerin sayısını üç olarak tespit etmiştir: Dr. Blakon Landaur¹⁸, Victor Sperrnoga ve Siegfried Geyer.¹⁹ Bu çalışmada, adı geçen muhabirlerin haricinde, cepheye giden başka bir Avusturyalı savaş muhabiri olan Georg Bittner'in haberlerine yer verilerek izlenimleri aktarılmaya çalışılacaktır. Bittner'in Çanakkale Cephesi'ndeki izlenimlerinden oluşan altı haberden oluşan yazı dizisi, 31 Aralık 1915 ile 28 Ocak 1916 tarihleri arasında *Neues Wiener Journal* gazetesinde neşredilmiştir.²⁰ Bittner'in yazı dizisi, Çanakkale cephesine ulaşan Avusturya-Macaristan topçu bataryalarının savaşta oynadıkları role ilişkin Avusturya-Macaristan kamuoyunu ilk defa haberdar etmesinden ötürü önem arz etmektedir.²¹ Bu Avusturyalı muhabir, haberlerinde sadece topçuların faaliyetlerinden ve kahramanlığından bahsetmemiştir. Bittner, Türkiye'de bulunduğu süre içerisinde, Harbiye Nazırı Enver Paşa'dan, üst rütbeli subaylara, hatta rütbesiz erlere kadar farklı kimselerle buluşarak onlara ilişkin gözlemlerini paylaşmıştır. Ayrıca, İngilizlerin bölgeden çekilişlerinin ardından olduğu gibi bıraktıkları siperlerinin konumunu detaylıca tasvir etmiştir. Anlatım bütünlüğünü bozmamak ve okuyucuya daha sağlıklı bilgi vermek amacıyla, metin içerisinde yayınlanan bu haberlerin tam tercümesine yer verilmiş; çalışmanın başlıklandırılması, haberlerin yayın tarihlerinden ziyade içerdiği konular esas alınarak yapılmıştır.

16 *Österreichische Illustrierte Zeitung*, 7 Mayıs 1916, Heft 32, s.749. Anıtın fotoğrafı için Bkz. EK-2.

17 Hamiyet Sezer Feyzioğlu ve Selda Kaya Kılıç, “Çanakkale Savaşlarına Şahit Olan Yabancı ve Türk Gazeteciler”, *On Beşinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri, 21-27 Mart 2015*, İstanbul, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2017, s.225.

18 Béla Landauer, aslen Macar'dır. Çanakkale'deki gözlemlerine dair bir tetkik için bkz. Lajos Négyesi, “A Hungarian War Correspondent at the Dardanelles”, *On Beşinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri, 21-27 Mart 2015*, İstanbul, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2017, s.239-244.

19 Feyzioğlu ve Kılıç, “Çanakkale Savaşlarına...”, s. 225.

20 Tam adı *Neues Wiener Journal: unparteiisches Tagblatt* olan bu günlük gazete 1893-1939 yılları arasında yayınlanmıştır. Belirgin bir siyasî duruşu olmayan bu gazetede siyaset, iktisat, ticaret, sanat, spor, sosyal hayat gibi farklı konularda haberler ve makaleler yer almıştır. Çalışmamızda *Neues Wiener Journal* gazetesi başta olmak üzere kullanılan gazetelere ait tüm nüshalar <http://anno.onb.ac.at/> elektronik arşivinden alınmıştır.

21 “Die letzten Tage der Entente auf Gallipoli”, *Neues Wiener Journal*, 11 Mart 1916, s.6.

Georg Bittner Hakkında

Doğum ve ölüm tarihlerine ilişkin olarak elimizde veri bulunmayan gazeteci, yayıncı ve savaş muhabiri Georg Bittner, 1909-1914 yılları arasında Avusturya Alp-Kayakçıları Birliği Yayınevi'nin (Verlag des Alpen-Skivereines) çıkardığı *Der Schnee* mecmuasının mesul müdürlüğü ve yönetim kurulu üyeliği görevlerini yürütmüş; savaşın patlak vermesinin ardından on beş ay süre ile çeşitli cephelerde savaş muhabirliği yapmıştır. Ocak 1915'te *Der Schnee* dergisini temsilen Galiçya cephesine gitmiş; Karpatlar'a dair izlenimlerini Nisan 1915'ten itibaren *Neue Welt Journal* ve *Neues Wiener Journal* gazetelerinde; İtalya cephesinden haberlerini ise *Neues 8 Uhr Blatt* gazetesinde yayımlamıştır. Kasım 1915'te Sırbistan cephesine giden bu muhabir, 1915 yılı sonunda Türkiye'ye gelerek Çanakkale cephesini gezmiş ve burada 1916 yılının başına kadar kalmıştır. Savaşta gösterdiği cesareten ötürü Fransuva Jozef Şövalye Haçı (*Ritterkreuz des Franz Joseph-Ordens*) ile taltif edilmiştir.²² Savaştan sonra Aralık 1919-Şubat 1921 yılları arasında ikinci defa *Der Schnee* dergisinin mesul müdürlüğünü yürütmüş; yine aynı dönemde *Neues 8 Uhr Blatt*'in editörlüğünü yapmıştır. Bittner hakkında erişebildiğimiz son bilgi ise Aralık 1922'de *Wiener Mittagszeitung* ve *Wiener Allgemeine Zeitung* isimli gazeteleri satın almış olduğudur.

7 Kasım 1915 tarihinde Viyana Müzik Birliği'nin küçük konser salonunda soyluların huzurunda savaşın seyrine ilişkin gerçekleştirilen bir sunumda, İmparatorluk Savaş Basın Odası (Kriegspressequartier) Direktörü General v. Hoen²³, Bittner'den ve faaliyetlerinden sitayişle bahsetmiştir. Avusturyalı General, Bittner'in "modern savaş haberleri hususuna yeni bir tarz getirdiği"ni ifade ederek sözlerini şöyle sürdürmüştür:

"Savaş muhabirleri hep vardı ve [var] olmuştur. Esasen Alman ozanlar, geçmiş kahramanlarının unutulmaz olaylarını şarkılaştırmışlardı. Geçmiş savaşlarda bulunmuş muhabirler olayları şiirsel bir şekilde anlatıyorlardı. İçinde bulunduğumuz dünya savaşı çok daha değişik tarzda savaş haberleri [yazılmasını] gerektiriyor. Eski savaşlarda muhabirin şöhreti ve hırsı yeterli idi, olayları olabildiğince hızlı bir şekilde gazetesine iletebilmesi önemli idi. Bu görevi artık Genel Karargâh yapıyor.

Şimdi ise savaş muhabirinin önünde elde ettiği itibarları yazıya dökebileceği geniş bir ebedi faaliyet sahası açılmıştır. Savaş muhabiri cephe ve menzillerde büyük olayları gözleyebilen kişidir. Cephe ile cephe gerisi arasında bir nev'i aracıdır. Cephedeki muhripler bile birçok olayı onların sanatsal anlatımları sayesinde öğrenirler. Savaş muhabirliğinin önemi daha hazar zamanı bizler ve Alman silah arkadaşlarımız tarafından anlaşılmıştır. Bu nedenle -barış zamanı içinde – Savaş Basın Odası kurulmuştur. Düşmanlarımız

22 "Mitteilungen", *Der Schnee*, Jahrgang XIII, Nr. 1, 8 Aralık 1917, s.4.

23 Maximilian von Hoen (17 Şubat 1867 Fulda, Hessen – 2 Eylül 1940 Viyana): Avusturya-Macaristan ordusu general, askeri tarihçi, Viyana'daki Savaş Arşivi'nin direktörü.

ise gerçek ve doğru haberlerin manasını kavrayamayarak kendi aleyhlerine olsa da savaş muhabirliği sistemini kaldırmışlardır.”²⁴

Bittner’in Türkiye’ye²⁵ Gelişi: İstanbul İzlenimleri ve Enver Paşa’nın Huzurunda

Bittner, Türkiye’ye gelişini ve ilk izlenimlerini yazı dizisinin sonuna bırakmayı tercih etmiştir. Cepheye nasıl ulaştığını anlattığı bu yazıda, Enver Paşa ile karşılaşmasına da yer vermiştir. Bittner, gazete haberinde de yer verdiği üzere, Enver Paşa’nın kendisinin gelişinden ve Çanakkale cephesine gideceğinden zaten haberdar olduğu Avusturyalı muhabirin bu konuda nezaketen istediği izni tereddüt etmeksizin başıyla onayladığını yazmıştır. Buradan Bittner’in Türkiye’ye sevk edilen topçu birlikleriyle beraber Avusturya ordusunun yetkilendirmesiyle geldiği varsayımı ileri sürülebilir. Bu noktadan hareketle, neden bu muhabirin Osmanlı kayıtlarında diğer savaş muhabirlerinin aksine akreditasyon künyesinin bulunmadığı üzerine de fikir yürütülebilir.

Bittner, oldukça olumlu sözlerle anlattığı ve kudretli bir devlet adamı olarak tasvir ettiği Enver Paşa üzerinden Türk milletinin lider odaklı yönetim anlayışına vurgu yapmıştır. Adı geçen dönemde halkını motive eden bir lider ve ona bir kurtarıcı gözüyle bakan ve kendisine hayranlık besleyen bir kitlenin varlığını göstermiştir. Sadece ordunun içinde ve subayların nezdinde yüksek otoriteye sahip olmadığını, aynı zamanda Harbiye Nezareti’ndeki müttefik subayların da kendisine ne denli saygı duyduğunu gözlemlemiştir. Enver Paşa’nın çekirdekten yetiştiği için orduyu tanıdığını ve sorunlarını bildiğini ifade eden Bittner, yazısına “*Türkiye demek, Enver Paşa demektir*” sözüyle başlamıştır. Bu yazısında İstanbul’un farklı yüzlerini de okuyucu ile buluşturmuştur:

“...Enver Paşa Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili’dir. Ancak, başkomutan Sultan’dır. İki farklı Türkiye vardır.

Eski ve huzurlu Türkiye’nin sembolü gün batımında parlayan bir caminin kubbesi olabilir. Bu eski Türkiye, başıboş sokak köpeklerinin, eğri büğrü yolların, hamalların, sakat dilencilerin, sabahtan akşama kadar dairelerinde kahve içen, sigara tüttüren memurların Türkiye’si’dir. Bütün bunları Prusyalılar “Bommelet” olarak adlandırıyorlar ve Türklerin günde onlarca defa söylediği gibi ağır davranışlarını ‘langsam, langsam’²⁶ olarak nitelendiriyorlar.

Almanlardan zafer kazanmayı öğrenen Enver’in Türkiye’si kısaca böyledir. Bu farklılığı hemen Sirkeci Tren İstasyonunda hissedersiniz. Orada hiç de Türk’e benzemeyen mavi gözlü, sarışın bir asker gördüm. Bu gibi tipler-

24 “General v. Hoen über die Kriegsberichterstattung”, *Neue Freie Presse*, 8 Kasım 1915, s.8.

25 Bittner yazılarında Osmanlılar / Osmanlı Devleti yerine Türkiye (Die Türkei)’yi kullanmıştır.

26 *yavaş, yavaş.*

palasını müttefikleri için kınından çıkardı. O dönemde Türkiye’de bu adımın gerekliliğini kimse anlamadı. Onun sayesinde Sultan İngilizlerin veya Rusların kuklası, vassalı olmaktan çıktı; eski günlerde olduğu gibi dünyanın muzaffer hükümdarlarından biri oldu. Bütün bunları bugün 35 yaşında olan biri başardı. Bugün Türkiye’nin başında bulunan veya yönetime getirilen bütün gençler Enver’e saygı duyuyorlar ve onu Doğu ve Batı’yı kişiliğinde toplamış biri olarak görüyorlardı.

Onun odası önündeki bekleme salonunu sabahın erken saatlerinden itibaren Harbiye Nezareti’nin yüksek rütbeli subayları toplantı için dolduruyorlardı. Bunların arasında başlarında kahverengi kuzu postundan yapılmış kalpakları ile Türk subay üniformalı ince, uzun, sert bakışlı Alman Subayları da göze çarpıyordu. Koltuk altlarında birer evrak çantası ile dikilen ve Enver’le görüşebilmek için uzun saatler bekleyen bütün bu subayların hepsinin suratlarından bir kişiyi kayıtsız şartsız başkomutan olarak kabul ettikleri anlaşılıyordu.

Hiçbir Alman subayının yüksek rütbeli Türk subayına saygısızlık ettiğini görmedim.

Dünyanın bütün huzura kabul odalarında gelenek olduğu gibi bu teşrifat odasında da yüksek sesle konuşulmuyor, kimse oturmuyor, herkes ayakta duruyordu. Bekleme odası üç Türk tarihi dönemini birleştirerek döşenmişti. Oda tabanını, oda için özel dokunmuş, tahminen 140 metrekare büyüklüğünde koyu, parlak gök mavisi renkte, özenilerek dokunmuş ve görülmemiş parlaklıkta kırmızı süslerle bezenmiş bir halı kaplıyordu. Bu halı, kimsenin ayakkabı ve çizme ile basmaya cesaret edemediği bir zamandan kalma idi. Duvarlar, duvar kâğıdı ve zevksiz sıva süsleri ile kaplanmıştı. Duvar kâğıtları, hatta mobilyalar, koltuklar, divanlar şarka yapılan acımasız ilk ihracat furçasının ürünleri idi. Pencereilerin karşısında boylu boyunca uzanan duvar eski Türk ihtişamını yansıtıyordu. Büyük camlı dolaplar içinde çakmaklı tüfeklerden ilk şarjörülü tüfeklere, inci ile süslenmiş küçük ve yuvarlak kalkanlara, mızraklara, baltalı kargılara, mücevher kabızlı tabancalara kadar Enver’in silah koleksiyonu vardı. Paşaların mürekkep hokkaları, zincirli zırhlar ve göğüs döşleri gibi bir zamanlar Viyana önlerinde elde edilen ganimetler yer alıyordu. Duvarda altın harflerle yazılmış bir levha vardı. Üzerinde ‘Kim vatani için ölürse doğrudan cennete gider’ ayeti yazılıydı.

İnce ve zarif bir subay oradan buraya gidip geliyor, koşuşturuyordu. Bu subay yaver Kâzım Bey’di.²⁹ Su gibi aksansız Almanca konuşuyordu; kusursuz sevimliliği ve güler yüzü ile alışılmış bakanlık bürosu memurları dışında bir tipti. Herkesi dinliyor, her türlü huzursuzluğu nezaketle göğüsliyor, işinin yoğun olmasına rağmen herkesin işini çabuk bitirmeye bakıyordu. Kazım herhangi bir Viyana bakanlığında rahatlıkla görev alabilecek, uyum sağlayabilecek ayarda idi.

29 Kâzım İnanç (Diyarbakır, 1881 – Ankara, 21 Eylül 1938): Türk asker ve siyasetçi.

Enver Paşa çalışırken bile daima kılıcını takardı. Birçok ressamın ve son olarak da tanınmış bir Viyanalı ressamın çizdiği portresinde görüldüğü gibi o aslında öyle savaşçı ve yakıcı değildi. Belki de Alman Kayzerini andıran bıyıklarını kısa kestığı için öyle görünüyordu.

Kendisinden Gelibolu cephesinde savaşan birlikleri ziyaret edebilmemi müsaade etmesi için ufak bir istirahatda bulundum. Niçin, neden gibi sorular sormadı; fazla düşünmedi, güldü ve 'evet' anlamında başını salladı. Aslında onu yakından tanıyanlar bana izin vereceğini söylemişlerdi. O büyük işlerle olduğu gibi küçük işlerle de ilgilidir. Kendisine bir şey izah edilirken ileri doğru bakar, dinler, dikkat kesilir. Aslında izahata da gerek yoktur. Çünkü o ordusunda ne olup bittiğini, ne olacağını bilir. Birkaç yıl önce küçük rütbeli bir kıta subayıydı. Saflarında hizmet ettiği için orduyu iyi tanıyordu. Bugün [ise] İstanbul'da en yüksek mevkide oturuyor ve askerlerinin her birinin nabız atışını her an hissediyor. Çünkü o askerler onunla Edirne'yi geri alan askerlerdi. Subaylar ise hep onun emrinde çalışmış veya onun göreve tayin ettiği komutanlardı. Bittiği zannedilen bu imparatorluk, daha delikanlılık yıllarında olan Enver sayesinde yeniden yaratılmış gibi oldu. Bir dünya devletinin hareketleri hızlı, aceleci ve uyanık bu en güçlü adamın karşısında oturmak alışılmış bir şey değil. Onda kendini yetiştirmiş ciddiyet hâkim. Enver hayat dolu bir insan gibi görünüyor. Bu hayat harika olmalı. 35 yaşında ve iki kıtada milyonlarca insan tarafından vatanın kurtarıcısı görülüyor ve yarı tanrı olarak kutsallaştırılıyor.”

30

Bittner Cephe: İngilizlerin Firarı ve Topçu Bataryalarına Övgü

Bittner, Gelibolu cephesinden ilk haberini telgraf yoluyla 30 Aralık 1915 tarihinde göndermiş; haber *Neues Wiener Journal* gazetesinin ertesi günkü sayısında yayımlanmıştır. Bu haberde İngiliz birliklerinin yoğun Türk topçu ateşine dayanamamaları geri çekilmelerini utanç verici ve rezil bir hadise olarak yorumlayan Bittner, İngilizlerin aceleyle kaçarken arkalarında değerli bir takım malzemeyi bıraktıklarını ve emrindeki askerlere ırkçı ayırım yaptıklarını özellikle vurgulamıştır:

“*Neues Wiener Journal* gazetesinin savaş muhabiri Georg Bittner Muharebeyi gözleri ile gördü. *Neues Wiener Journal*'in özel telgrafı. Pera, 29 Aralık 1915, saat 2.50, Telgrafın Viyana'ya ulaşım tarih ve saati: 30 Aralık 1915, 4.05. Enver Paşa ve Liman Paşa'nın izni ile Arı Burnu ve Anafartalar Cephesindeki son muharebeleri yaşadım. Gelibolu'da İngilizlerin utanç verici yenilgilerinin ve firarlarının şahidi oldum. Firarlarından bir iki gün önce çok sayıda İngiliz savaş uçağı sık sık Türk mevzilerine saldırdılar. Kara bataryaları ve birçok büyük savaş gemisinin ve torpidobotların topları yarım adaya trampet atışı açtılar. Türk cephesi gerisindeki tüm sahayı bile dövdüler. Buna rağmen, Türk piyadesi ve topçusu İngilizleri o kadar sıkıştırdı ki 19 Aralık'ta 20 Aralık'a bağlayan puslu gecede yaklaşık 40 kilometre karelik bir kıyı ala-

30 Georg Bittner, “Im Audienzsaal Enver Paschas”, *Neues Wiener Journal*, 28 Ocak 1916, s. 6.

nını boşalttılar. Tepelerdeki avcı siperleri arasında dört ila on metre mesafe vardı. İngilizler Türk siperlerine giremeyeceklerini anlayınca kaçtılar. Aceleyle silahlar, cephane, gıda maddeleri gibi milyonlar değerinde askerî malzemeyi geride bıraktılar. Sabah saat üç sularında Türk gözcüler İngiliz nakliye gemilerinin görüldüğünü bildirdiler. Türkler derhal hücumla geçtiler. Her yer mayınlı olmasına rağmen İngilizler zayıf bir dirençle karşılık verdiler. İngiliz nakliye gemileri taarruz eden Türklerin menzili içine girmediler.

İngilizlerin firarı şüphesiz dünya er meydanında zuhur etmiş en büyük rezalettir. Çünkü düşman kampında gezip gördüğüm kadarıyla İngilizler sanki burada uzun yıllar kalacakmış gibi tesisler ve müstahkem siperler inşa etmişler. İngilizler kıyıda ve özellikle yamaçlarda Türklere karşı büyük bir askerî şehir kurmuşlar. Kilometrelerce uzanan subay mezarları ne kadar büyük zayıat verdiklerini gösteriyor. İyi inşa edilmiş üç metre derinliği olan avcı siperlerinde daha çok renkli askerleri, Avustralyalıları, Yeni Zelandalıları, Kanadalıları kullandılar. Beyazları hep onlardan ayrı tuttular. Subay barınakları en kullanışlı şekilde döşenmişti. Kaçarken imha ettikleri güç kaynağından elektrik aydınlatması sağlanıyordu. Oraya buraya iskambil kâğıtları, yarı dolu şampanya ve viski şişeleri atılmıştı. Kaçarken kampın bir bölümünü ateşe verdiler. Fakat yangın kendi kendine söndü.

Birçok sahra topu kısmen hasarlı olarak bırakılmıştı. Karaya çıkarılmış olan ağır gemi topları ise imha edilmişti. Bunlardan başka Türkler ganimet olarak sayılamayacak kadar çok et konservesi, yüz binlerce şişelenmiş maden suyu ve limon suyu elde ettiler. Ayrıca İngilizlerin yenilgisinin en büyük yararı Türk birliklerinin serbest kalması oldu. Böylece hemen Güney Kanada'na sevk edilerek yakın çarpışmalara katıldılar. Güney Kanada'nda da birçok İngiliz savaş gemisi yanında nakliye gemileri de görüldüler. Enver Paşa büyük zaferden sonra birlikleri ziyaret etti.”³¹

Giriş kısmında belirtildiği üzere, Çanakkale kara muharebelerinin neticelenmesinde etkili rol oynayan topçu bataryalarının arasında birkaç gün geçiren Bittner'in “Gelibolu Muharebelerinde Avusturya-Macaristan Topçuları. İngilizlerin Kaçmalarının Nedeni” başlığıyla kaleme aldığı 6 Ocak 1916 tarihli yazısında bu telgrafta temas ettiği konuların ayrıntılarına ulaşılabilir. Muhabirin bu yazısında bilhassa topçu bataryalarının faaliyetlerini övdüğü görülür.

“Son günlerde Türk tarafından açılan topçu ateşi ile İngiliz savaş gemilerinin iki defa vurulduğu Güney Grubu'ndan bildirildi. Bu mükemmel atışları yapan toplar Avusturya-Macaristan toplarıydı. Topların mürettebatı da, atışları düzenleyen subayları da Avusturya-Macaristanlıydı. Avusturya-Macaristan Birliklerinin Çanakkale Cephesi'ndeki muharebelere katıldıkları dünya kamuoyunda pek bilinmez. Liman von Sanders komutasındaki Türk Kuvvetleri

31 Georg Bittner, “Die Flucht der Engländer von Gallipoli”, *Neues Wiener Journal*, 31 Aralık 1915, s.1. Bkz. EK-3.

ile İngilizler arasında yaklaşık dokuz aydan beri devam eden bu kara muharebelerin karakteristik özelliği garip topçu farklılığıdır.

İngilizler devamlı olarak donanma toplarıyla ateş açıyorlar, önemli tepeleri tutmuş olan Türklere kısmen zararlı olabiliyorlardı. Türk topçusu ise büyük ölçüde eski model toplara sahipti. Ellerindeki toplar, İngilizlerin Anafartalar ve Arıburnu sahillerine yaptıkları çıkarmayı önleyecek kadar modern ve büyük çapta değildi. Taraflar arasındaki bu büyük fark, Avusturya-Macaristan topçusu tarafından, sınırlı ölçüde olsa bile, çok etkili [biçimde] giderildi. Yarımada'nın Batı cephesinde cereyan eden muharebelerin son haftalarında bizim büyük çaptaki havanlarımız etkili oldular. Müşir Liman von Sanders Paşa Avusturya Macaristan toplarının atışlarını görünce 'Bataryanın atışları beni çocuk gibi sevindirdi.' dedi. Cepheye yeni gelen bazı Avusturya Macaristan subayları ile birlikte Mareşale tekmile gittiğimizde düşüncesini şu cümle ile özetledi: 'Bataryanın bana çok faydası oldu. Benim emrimde olmalarından mutluyum.'

Ünlü Alman Ordu Komutanı'nın gurur verici sözleri kadar düşmanın Avusturya topçuları konusundaki düşüncesi de bir o kadar gurur vericidir. Batarya Komutanı Yüzbaşı Kamillo Barber'in emri ile havan bataryası İngiliz siperlerine ilk ateşini açtıktan birkaç gün sonra, bir İngiliz siperinden hemen yakınındaki Türk siperine bir kâğıt atıldı. Bu kâğıtta 'Avusturya Bataryası bile bizi buradan geri çekemez' yazıyordu. Bilindiği gibi, İngilizler birkaç gün sonra ellerinde tuttukları Gelibolu'nun batı sahilini stratejik ve başarılı bir şekilde tahliye ettiler. Çünkü İngilizler orta çapta modern motorlu obüslerin de cepheye gelmekte olduğunu öğrenmişlerdi. Bu gelen obüslerin öncü olduklarını, az süre sonra başka etkili topçuların da geleceğini düşünüyorlardı. Mevzilerini savunamayacaklarını anladılar ve karanlığın örtüsü altında bir gece Batı kıyısındaki mevzilerinden sıvıştılar.

Ancak, Güney Grubu Cephesi'nde muharebe devam ediyordu. Derhal o bölgeye K.u.K.³² Topçu Yüzbaşısı Manuschek emrinde birkaç obüs gönderildi. Noel'in ilk günü İngiliz gemilerine etkili ateş açıldı. Noel'in ilk günü Yüzbaşı Barber'in havanları da boşaltılmış olan Batı Grubu cephesinden alınarak Güney Grubu cephesine yollandılar ve orada mevzilendiler. Yeni bir Grup kuruldu. Bu Mürettep Grup Komutanlığına K.u.K. Topçu Yüzbaşı Martinek atandı." ³³

Bittner'in bu haberi başka Avusturya gazetelerinde de kendisine daha az detayla yer bulmuştur. Bu haberlerde son günlerde düşman savaş gemilerinin Türk tarafında mücadele eden topçular tarafından vurulduklarına atıf yapılmıştır:

32 K.u.K.: *Kaiserlich und königlich*, resmen Avusturya İmparatorluğu ve Macaristan Krallığından oluşan devlet birliğini ve bu devletin ordusunu ifade eden kısaltma.

33 "Oesterreichisch-ungarische Artillerie bei den Kämpfen auf Gallipoli. Der Grund der englischen Flucht.", *Neues Wiener Journal*, 6 Ocak 1916, s.3.

“Bu mükemmel başarıyı elde eden silahlar Avusturya Macaristan toplarıdır. Mürettebat subaylarımız emrinde görev yapan bizim askerlerimizdir. Avusturya Macaristan birliğinin Gelibolu’da muharebelere katıldığı hususunu dünyada kimse bilmiyordu. İngilizlere karşı dövüşlerde belirleyici müdahalelerde bulunan Bataryalarımızla bir süre beraber oldum. Son haftalarda yarımadanın batı cephesinde cereyan eden muharebelerde bizim büyük çaplı havanlarımız etkili oldular.

İngilizler orta çaplı, son modern ve uzun menzilli Avusturya Macaristan obüslerinin de yolda olduğunu öğrenmişler; bu bataryaların bir fırtına habercisi olduğunu ve çok yakında bunları daha güçlü topçu bataryalarının takip edeceğini zannetmişler. İngilizler mevzilerini tutamayacaklarını anlayınca gece karanlığında sisten de faydalanarak batı kıyısını boşalttılar. Güney kanadında çatışmalar bugün de devam ediyor. Güney kanadına hemen Avusturya Macaristan Obüsleri yollandı. Noel’in ilk günü İngilizlere etkili salvolarını açtılar. Noel’in ilk günü ayrıca İngilizlerin boşalttığı Batı kanadından Güney kanadına kayırıldılar. Halen orada görev yapıyorlar. Havan ve Obüs bataryalarının teşkil ettiği Mürettep Grup komutanlığına k.u.k. Yüzbaşı Martinek atandı.”³⁴

Bittner, 12 Ocak tarihli haberinde yaşanan çarpışmaları anlatmayı sürdürmüştür. “İngilizlerin Gelibolu’dan Firarı, İptidaî bir savaş, Gemiler ve kara topçusu, Batı’dan ve Güney’den Firar, İngilizler Denize Döküldüler, Kumsalda bir İngiliz Bataryası” alt başlıklarını içeren yazısı havan bataryasının Anafartalar Cephesi’ndeki hücumunu, İngilizlerin buna verdiği tepkiyi ve buradaki son çarpışmaları anlatmaktadır. İngilizlerin sahip olduğu silahlar ve olanaklardan bahseden Bittner, bu kapasiteye ve hedeflerinin büyüklüğüne rağmen başarısızlığa uğrayan düşman kuvvetlerinin savaşta da kesin yenilgiye uğratıldığından emindir. Topçu saldırısı öncesinde subaylarla beraber keşfe çıkmasına müsaade edilen muhabir, İngilizlerin çekilişine ilişkin bu haberde daha fazla detaya yer vermiştir. Bittner’in bu haberinde dikkati çeken başka bir özellik de keşfe çıktığı karmaşık coğrafyayı profesyonel biçimde tasvir etmiş olmasıdır:

“Tahmin edildiği üzere, İngilizler şimdi de yarımadanın güney ucunu boşalttılar. İngilizler bu dünya harbinde esaslı ve kesin bir yenilgiye uğradılar. Şimdiye kadar hep övünen ve Batı Cephesi’nde Fransa’nın desteği ile Batı Cephesi’nde savaşa giren İngiltere savaştan pek etkilenmemişti. İngiltere tek başına sürdürmek zorunda kaldığı bu ilk stratejik muharebede acınacak bir yenilgi aldı. Gelibolu Yarımadasında muharebe on aydan fazla sürdü. İngilizlerin hedefi İstanbul’a yürümek ve Türk payitahtını ele geçirmektir. 80 bin askerle korkunç masraflar ve çok yüksek kanlı kayıplar pahasına kazanılan ise Batı

34 “Oesterreichisch-ungarische Artillerie bei den Gallipoli-kämpfen”, *Vorarlberger Volksfreund*, 11 Ocak 1916, s.3-4; “Unsere Artillerie auf Gallipoli: Der Grund der englischen Flucht.”, *Lagerzeitung für Wagna*, 8 Ocak 1916, s.7. Bu gazetede aynı haber “La nostra artiglieria su Gallipoli. Il motivo della fuga inglese.” başlığıyla İtalyanca çevirisiyle verilmiştir.

sahilinde 40 kilometrekare toprak, yarımada'nın güney uçunda 40 bin askerle 20 kilometrekare toprak oldu. Bu yüksek zafer (!) için İngilizler taktik bakımından sevinebilirler. Ancak modern savaş yönetiminde başarılı olduklarını destekleyecek bir ortak bulamazlar. Müşir Liman von Sanders Paşa'nın birlikleri çoğunlukla Anadolu'lu yaşlı askerler idi. En tehlikeli ve kritik anda, İngilizler karaya çıktığı zaman, nispeten bir avuç kötü donanımlı bu yaşlı askerler ve jandarmalar karşı koydular. Her iki taraf da modern anlamda kabul edilebilecek tarzda topçuyu sınırlı bir şekilde muharebeye sokabildi. İngilizlerin dik açılı topları haricinde, Arıburnu ve Anafartalar önünde devriye gezen iki obüs toplu monitörü ve torpidobotu da vardı. Her bir Imblessible ve Prince George sınıfı savaş gemisinde dört 30,5 cm'lik ve on iki 15 cm'lik, on sekiz 7,6 ve bir adet 9,7 inç'lik toplar vardı. Birkaç gemi topu ve bir adet 10,10 cm'lik hafif sahra topu karaya çıkarılmıştı. Bu toplarla İngilizler gece ve gündüz trampet atışı yaptılar. Fakat dik açılı toplardan yoksun olduklarından hem Batı hem de Güney cephelelerinde başarılı olamadılar. İngiliz donanmasının uzaktan atışlarıyla yetindiler. Türkler'de de durum aynıydı. Avusturya Macaristan havanları ve obüsleri gelinceye kadar onlar[ın elinde] de büyük çaplı toplar yoktu. İngilizler topçu yetersizliklerini gerçek bir sportmen gibi aralıksız sürdürdükleri hava akınlarıyla giderdiler. Fakat bu akınlarda isabet yüzdesi düşüktü [ki] bugün her ordu hava saldırılarındaki isabet oranının fazla yüksek olmadığını zaten biliyor.

Eğer saldırgan bu durumda olduğu gibi yetersiz topçu koşulları nedeniyle muharebeyi esasen piyade ile sürdürürse, yarımada arazisi onlar için öldürücü olabilir. Dar ve kumlu bir kıyı şeridinin ardında hemen kireçtaşı tepesinin yaklaşık 200 metre yükseklikteki yamaçları bulunur. Bu kireçtaşı tepeleri, bitki örtüsü ile kaplı sayısız çapraz kesişen vadiler, derinlemesine kesişen çıplak arazi şeklinde bütün yarımada boyunca uzanır. Kıyı şeridinin ve hemen yakınındaki sırtların işgalinden başka –ancak o kadar ilerleyebildiler- İngilizler bir şey başaramadılar. İngilizler; diğer sırt çizgisini tutan savunmadaki Türklerin piyade ateşi altında hemen sonraki vadiye inen dik yamaca tırmanacaklar; sonra bir de dik sırta saldıracaklar ve böylece ilerlemeleri sonsuza dek sürüp gidecekti. İngilizler belki de Kasım ayının son haftalarında bu muharebenin kazanılamayacağını anlamışlardı ki Aralık ayının ortasında firar için toplanmaya başladılar. Gemiye yükleme şiddetli artçı ateşi altında ifa edildi ve bu da normaldir; çünkü, 20 Aralık sabahından beri her an İngilizlerin buradan çekilişi beklenmekteydi ve dolayısıyla teyakkuzdaydılar.”³⁵

Bittner, bu haberinin ikinci kısmında, İngilizlerin batı sahilinden çekilişini dramatik bir biçimde yaşadığını ifade ederek gözlemlerini aktarmaya devam etmiştir:

“Avusturya Macaristan havan bataryası komutanı Kamillo Barber; 5. Osmanlı Ordusu Komutanı Müşir Liman von Sanders Paşa'ya bir mesaj yazarak bir öneride bulundu. Bu mesajda İngilizlerin kumsaldaki bir bataryasının çok rahatsızlık veriyor olmasından dolayı derhal yok edilmesi gerektiği

35 Georg Bittner, “Die Flucht der Engländer von Gallipoli”, *Neues Wiener Journal*, 12 Ocak 1916, s.8.

bildiriliyordu. Ateşin 20 Aralık 1915 günü saat 7'de açılmasına dair emri aldı. Emirde İngiliz bataryasının mümkünse tek atışla vurulması istendi. Yapılması gereken en doğru iş mümkünse nokta atışı ile ilk atışta bataryayı vurmaktı. Böylelikle bataryanın kaçması veya geri çekilmesi önlenecekti. Bu atış için bir havan topumuzu kullanmak yeterli oldu. Ancak bu iş için uygun bir topçu tarassut noktası bulmak önemliydi. Bu keşif için Yüzbaşı Barber yanına bataryasının diğer en kıdemli subayı Üsteğmen Josef Höpflinger'i alarak 19 Aralık günü saat 13'te yola çıktı. Onlarla beraber gitmek için bana da müsaade edildi. Bir Türk bataryasının mevzilendiği küçük bir dere yatağına kadar bir süre otomobille gittik. Sonra uzun, derin ve mükemmel kazılmış bir Türk irtibat siperi boyunca ilerledik, bir tepenin üstüne ulaştık. Hemen tepenin altında olan irtibat siperi ilerideki Türk piyade siperlerine kadar uzanıyordu. O kadar güzel kazılmıştı ki bir otel terasını andırıyordu. Boy siperleri tabanı çakıl kaplı ve üstü çalılar bodur ağaçlarla gizlenmişti. Bu boy siperleri üstünde yatarak rahatsız ve fark edilmeden İngilizler ve deniz seyredilebilirdi.

On sekiz aylık cephe hayatımda beni en derin etkileyen an, oradan denizi seyretmek oldu.

Güneş ışıklarının yansımalarıyla parlayan deniz üzerinde sanki hiç savaş yokmuş gibi İngiliz savaş gemileri, torpidobotları, vapurları rahatça ve rahatsız edilmeden duruyorlardı. Nakliye gemiler ta İngiltere'den buraya gelmişlerdi. Gemileri hiçbir şey rahatsız emiyordu. İleride İngilizlerin üs olarak kullandığı İmroz Adası'nın ışıkları parlıyordu. O zamanlar Türklerin bu korkunç güç ve büyüklük karşısında nasıl durduklarını anlamamıştım. On sekiz saat sonra gördüklerimin bir serap olduğunu anladım. Savaş gemileri denizin çarpıntısıyla yavaş yavaş ve ağır ağır kendi etraflarında dönüyorlardı. Ateş, duman ve ses! Bütün toplar karaya doğru dönüktü. Arada sırada bir torpido botu ateş ediyordu.

Bizimle deniz arasında iki düşük tepe uzanıyordu. Tepelerin üstüne İngilizler ve Türkler yerleşmişti. Birbirlerine o kadar yakındılar ki sanki ellerini uzatsalar el sıkışabileceklerdi. Bulduğumuz yerde uzun süre kalmıştık. Sadece Ege Denizi'ni değil Çanakkale Boğazı'nı da görebiliştik. Bütün bu kötülükler arasında bile, Hero ve Leander ile ilgili birçok söylentilerden ve mucizelerden, Lord Byron'un fantastik seyahatlerine kadar, antik Yunanlıların Avrupa'dan Anadolu ve sonra da Asya içlerine akınları gibi birçok efsane ve masalın akla gelmesi makuldür.

Anakaranın içine kadar girmiş olan Suvla Koyu'nun³⁶ ardında ve ondan ince bir burunla ayrılmış olan Tuz Gölü vardı. Orada İngiliz kampı kurulmuştu. Veya önceleri o kampın tamamının İngiliz karargâhı olduğu zannediliyordu. Yirmi dört saat sonra [öyle] olmadığı anlaşıldı. Orada düzgün sıralar halinde gruplara ayrılmış beyaz çadırlar etrafında yarım ay şeklinde inşa edilmiş topçu ve piyade mevzilerinin olduğu görüldü.

Bu tepelerden birinin ardından, hemen sahilde bir top ateşi parladı. Tepenin üstünde iki saatten beri yerde hareketsiz uzanmıştık. Bununla beraber altı göz ve üç dürbünle heyecanla kıyıyı seyrediyorduk. O anda aşağıda kıyıdan top ateşi çaktı. Öyle bir çakıştı ki anında yanan ve sönen bir kibrit ateşine benziyordu. Kıyıdaki batarya kendisini ele vermişti. Yüzbaşı Barber; derhal durumu ayrıntılı gösteren bir kroki çizdi. Krokiyi irtibat siperi duvarına astı. Böylelikle telefon başındaki görevli koordinatları akşam K.u.K. Bataryası ile temas kurarak bildirecek, onlar da İngiliz topçusunun yerini kolaylıkla bulabileceklerdi. Geri döndük. Tam dere yatağı ağzına gelmiştik ki aramızda bıraktığımız tepe titredi. İngilizler belki de bizi görmüşlerdi. Her neyse onlar tepeye 30,5'lik bir topun çok saygı duyduğum güllisini atmışlar ve yanıma kadar düşmüştü. Çocuklar gibi sevinerek ertesi sabahki ateşimizi bekledik. Erken sevinmişiz!

Gece dolunay vardı. Batarya gözcülerimizin devamlı 'Dikkat! Düşman uçakları' diyen ikazları kampımızda yankılanıyor.

Gece huzursuz geçti. Topçu ateşi o kadar yoğundu ki böylesini ancak Isonzo Cephesi'nde yaşamıştım. İngilizlerin bir hücumu kalkacağından şüphelendik.

Sabah etrafı beyaz ve kalın bir sis kapladı. Sabah saat 7'de sığınağımızdan dışarı çıktık. Atla gözetleme yerine doğru gittik. Yüzbaşı Barber; yoğun sis nedeniyle atışı erteledi. Gözcülerimiz tekrar 'Dikkat! Düşman Uçakları!' diye bağırdılar. Kampımızın yakınına bir kaç bomba düştü. Her hangi bir zarara neden olmadı.

Sonraki iki saat boyunca ata binip kampa dönmek istedik. Ne var ki, yerimizden kıpırdıyamadık. Çünkü yoğun sis bir türlü çözülmüyordu.

Saat 9'da Yüzbaşı Barber atış idare subayı Üsteğmen Engelbert Karl Filipp'i telefonla aradı. Genel Karargâh'tan toplarıyla ilgili bir mesaj almıştı, bildirecekti. İçeride telefon başındaki Yüzbaşı'nın '- Ne? - Nasıl? - Kim?' diye bağırdığını duyuyordum.

Sonra dudaklarında bir gülümseme ile dışarı çıktı "İngilizler Gelibolu'yu bu akşam boşaltmışlar" dedi.

Beş dakika sonra otomobile bindik ve Türk Genel karargâhına gittik. Türk kurmay subayları, Yüzbaşı Barber'i görünce eline sarılarak 'Siz bize şans getirdiniz' dediler.

Genel Karargâh'tan verilen emre göre, Avusturya- Macaristan Havan Bataryası'nın hemen harekete hazır duruma geçmesi ve en kısa zaman içinde Güney Grubu'na katılması istendi.³⁷

37 Bittner, "Die Flucht der Engländer von Gallipoli", s.8.

Gazetenin 11 Ocak 1916 tarihli sayısında Reuters Haber Ajansı'na dayanılarak Londra'dan bildirilen bir haber yer almış; habere göre İngiliz General Monroe, İngilizlerin bölgeyi tahliye ederlerken toplamda sadece bir askerlerinin öldüğünü, Fransızların ise zayıatsız Gelibolu'dan çekildikleri bilgisini vermiştir.³⁸ Aynı gazetenin 15 Ocak 1916 tarihli sayısında Bittner, İngilizlerin tahliyede bu denli başarılı olmalarının sırrının ancak savaştan sonra anlaşılabileceğini yazmıştır:

“Eldeki bilgilere göre, İngilizlerin Seddülbahir'den çekilmesi şiddetli artçı muharebesi ve ağır kayıplar altında olmuştur. Batı bölgesinden çekilmeleri ise çatışmasız on dört gün önce oldu. Yoğun sis sayesinde İngilizler sadece muhاریlerini değil, bütün hasta ve yaralılarını dâhi salimen gemilere taşıyabildiler. Geride, belki de bir aptal olduğundan, tek bir Hintli kaldı.

İngilizlerin bir kısmı sadece Türkler'e bir kaç adım mesafede mevzilenmiş olan yaklaşık 80 000 kişiyi, bir kaç gece içinde, nasıl oldu da sessizce tahliye ettikleri, gemilere bindirdikleri hususu maalesef savaştan sonra öğrenilebilecektir.

Aslında, bir iki gün önce İmroz Adası ve Gelibolu Yarımadası arasında canlı bir İngiliz deniz trafiği fark edilmişti. Bu canlılık ne var ki Liman Paşa'nın karargâhı ve Türk birlikleri tarafından İngilizlerin cepheye takviye gönderdikleri şeklinde değerlendirildi. Gerçekten İngilizler bütün birliklerini tahliye etmişlerdi ama arkalarında marmelat konserveleri, gemi topları gibi birçok işe yaramaz malzemeler bırakmışlardı.³⁹

20 Aralık 1915 günü saat 3'ü 9. ve 12. Türk Tümenleri'nden kıyıya doğru dört büyük nakliye vapurunun yanaşmakta olduğu bildirildi. Kısa süre sonra Türk avcı siperlerinin hemen önünde bir İngiliz kara mayını patladı. Türkler patlamanın açtığı çukura girdiler ve etrafta ne de solda hiçbir İngiliz olmadığını hayretle gördüler. Ancak, o zaman, Türkler ileriye devriyeler çıkardılar, sonra da birlikler yolladılar. Yarımada'yı tahliye eden İngilizler bu Türkler üzerine bir iki el ateş açtılar. Buna rağmen Türkler aldırmayarak deniz kıyısına kadar indiler. Deniz suyu ile dinlerinin gereği abdest aldılar. İngilizlerin çekilmesinden sonra Türklerin neşe içinde şarkı söylediklerini ilk defa orada işittim. Türk Topçusunun büyük bir kısmı güney cephesinden çekildi. Aylardan beri aynı yerden ateş açan topçular şimdi gültüyorlar; karamsar ve

38 “Der englische Bericht über die Räumung Gallipolis. Die angeblichen Gesamtverluste: 1 Soldat.”, *Neues Wiener Journal*, 11 Ocak 1916, s.4.

39 Bu konuda yine Viyana'da çıkan 17 Ocak 1916 tarihli *Arbeiter Zeitung*, İstanbul'daki Türk Genel Karargâhı'nın 15 Ocak 1916 günkü tebliğine dayanarak şu bilgiyi vermektedir: “*Seddülbahir bölgesinde elde edilen harp ganimetleri arasında değişik çapta 15 top, önemli miktarda cephane, birkaç yüz cephane arabası, 200 araba, çok sayıda otomobil, bisiklet ve motosiklet, büyük miktarda dekovil malzemesi, değişik malzeme ve hayvanlar; 200 asker ve sıhhiye çadırı, tam takım tıbbi malzeme, ilaç dolu sandıklar; 50 bin battaniye, çok miktarda konserve, tonlarca arpa ve yulaf ganimet olarak ele geçirilmiştir. Bütün bu ganimetlerin toplam değeri yaklaşık 2 milyon pound [sterlin] tutarındadır. Devamlı olarak gömülü veya denize atılmış malzemeleri buluyoruz.*” “Der türkische Krieg. Bericht des Hauptquartiers.”, *Arbeiter Zeitung*, 17 Ocak 1916, s.2.

yeknesak türküler söylüyorlardı. Bu garip ritim Avrupalıların sınırlarını bozuyordu. Mehtaplı bir gecede kampımız yakınından marş söyleyerek giden tek tük atlılar geçtiler. İngilizler Seddülbahir'den de çekildiklerine göre Türkler şimdi muhtemelen yeniden türkü söyleyecekler..."⁴⁰

Siperde Yaşam ve Cepheden Hikâyeler

Bittner'in 21 Ocak 1916 tarihinde yayınlanan haberi, yine topçu bataryalarının cepheye yerleştirilmesine ilişkin olmakla birlikte ve siperlerdeki koşullar ve insanî ilişkilere ilişkin de örnekler sunmaktadır:

"Avusturya Macaristan Ağır Havanları Arıburnu ve Anafartalar önlerinde mevzilenmiş olan İngilizlere beş ile yedi kilometre uzaklıkta bulunan bir tepe silsilesi ardına yerleştiler. O kadar güzel gizlenmişlerdi ki havadan bile görülmeleri mümkün değildi. Bu nedenle hiçbir uçak onların yerini saptayamadı. Topçumuzun yerleşim yeri beş yüz metre geride iki tepe üstünde idi. Her türlü inşaat malzemesinin bulunmadığı bir ülkede, her şeye rağmen iyi donatılmış olmaları düşündürücüdür. Subay barınakları yan yana tepenin yamacı içine kazılmış ve girişi ahşap bir kapı ile kapatılmıştı. Barınakların duvarları ve tabanları topraktı. Elde fazla kalas yoktu; mevcut kalasları en doğru yerde kullanmak gerektiğinden, az sayıda barınak inşa edildi. Aynı zamanda muhabere merkezi ve komutan Yüzbaşı Kamillo Barber ile Levazım Subayı Üsteğmen Josef Klob'un yatak odası olan karargâh barınağı yaklaşık altı metre kare civarında idi. Hemen yanında üç defa daha büyük, ocaklı bir yemekhane barınağı vardı. Ne var ki bu ocağı yakmak mümkün değildi. Kuru odun yoktu. Ocak yakmak için kullanılan yaş dallar odayı rahatsız edici dumana boğuyordu. İdare merkezi aynı zamanda misafir yatak odası idi. Gelen misafir için her gece bazen sahra karyolası, bazen masa veya kuru saman döşek konurdu. Münferit Topçu Grup Komutanı Yüzbaşı Martinek'in barınağında bendeniz ve Obüs Teğmeni Stritzki, Subay Namzedi Baron Grödel,⁴¹ Viyanalı Başhekim Dr. Romich, Üsteğmen Graf Alexander Kolowrat⁴² kalıyorduk. Viyana Tophanesi'nden

40 Georg Bittner, "Im englischen Lager auf Gallipoli", *Neues Wiener Journal*, 15 Ocak 1916, s.7-8.

41 Artúr Freiherr Groedel von Gyulafalva und Bogdán (Maramaros, Macaristan 19 Kasım 1887- Çanakkale, 5 Haziran 1917) Kanada'nın British Columbia bölgesinin Vancouver şehrinde Avusturya-Macaristan fahri Konsolosu iken görevini 4 Temmuz 1914'te kuzeni Egon Ulrich'e devrederek Avusturya-Macaristan ordusuna katıldı. 1 Aralık 1915 – 25 Mart 1916 tarihleri arasında Gelibolu cephesinde Topçu Grup Komutanı Martinek'in yaverliğini yaptı. Daha sonra birliği Anadolu yakasında bulunan Truva dolaylarına nakledildi. Orada kanlı ishal nedeniyle kaldırıldığı Çanakkale Asker Hastanesi'nde vefat etti. Genç Baron'un mezarı daha sonra 10 Temmuz 1916 tarihinde İstanbul Feriköy'deki Katolik mezarlığına nakledildi. Arthur Groda olarak da bilinmektedir. "Osztürk-magyar tüzérgységek tevékenységére a Gallipoli-félszigeten: 1915. november – 1916. január", *Nagyháború Blog Internet Sitesi*, http://nagyhaboru.blog.hu/2015/11/28/osztrak_magyar_tuzeregysegek_tevékenysege_a_gallipoli_felszigeten (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2017)

42 Alexander Joseph Graf Kolowrat-Krakowsky (ABD, 29 Ocak 1886 - Viyana, 4 Aralık 1927) Dünyaca ünlü Avusturyalı film yapımcısı, ünlü Sascha film'in kurucusu. Daha ziyade Sascha Kolowrat-Krakowsky olarak tanınır. Gelibolu Kara Muharebeleri'ne teğmen olarak katılmıştır ve "Die letzten Tage

Yüzbaşı Bartuska da gelince yerimiz hayli darlaştı. Barınağın sakinleri birbirlerine sokularak yatmak zorunda kalıyorlardı. Bu da onları soğuk gecelerde donmaktan koruyordu. Barınağını Türk Üsteğmen Ekrem Bey ve bir başka kişi ile paylaşan Üsteğmen Filipp hepimizin durumunu özetleyen bir örtmece (edeb-i kelam) ⁴³ yaptı ve barınağına 'Villa Puppchen' adını koydu. Yukarıda adını saydığım kişilerden başka Havancılardan Üsteğmen Josef Höpflinger, Teğmenler Silta, Jeschek ve Lindner'de vardı. Mürettebat ise iki tepe arasında bir yar'da kısmen yere kazılmış barınaklarda veya çoğunlukla çadırlarda kalıyordu. Astsubay ve erlerin büyük çoğunluğu Viyanalı idi. Türkiye'nin bu köşesinde onların temiz Lerchenfelder aksanlarını duymak beni çok mutlu etti. Havan Bataryamızın yerleşim yeri içinde bir başka letafet olmasının tek nedeni bu değildi. Bende, Avusturya Macaristan'ın burada sadece toplarının ateş gücü ile temsil edilmedikleri duygusu uyandı. Bu yerleşim yerinden sevecenlik, askerce gayret ve rahatlık havası vardı. Gördüm ki gelip geçen Alman ve Türk subayları burada severek yarım saat kadar istirahat ediyorlar, subaylarımızla ahbaplık yapıyorlardı. Bütün subaylar ister büyük rütbeli olsun, ister küçük rütbeli olsun komutanlarına benzerler. Ve Yüzbaşı Barber, düşman ateşi altında umursamaz tutumu, anında yıldırım gibi gören dikkati, enerjisi ve tertemiz kalbi ile en iyi Avusturya subay özelliklerinin bir örneği olarak gösterilebilir. Günlük atışlar sona erince, mürettebat tepemiz üzerinde bir araya gelerek istirahat etti. Karavanamız tabii ki o kadar çeşitli değildi. Ama yemekler her öğün iyi idi. Çünkü Leh olan Üsteğmen Klob sevecen kalbi ile bütün mürettebatı bir anne gibi besliyordu. Uzaklardan beygirlerle taşınan su idareli kullanılıyor, bu nedenle çay sadece akşamları veriliyordu. Tatlı bir kırmızı şarap içiliyor, özelliği gereği susuzluğu önemli şekilde arttırıyordu.”⁴⁴

Bittner cepheden sadece çatışma haberleri değil, aynı zamanda hayata dair hikâyeler de geçmiştir. Örneğin, tanıştığı yetenekli bir Türk zabitten övgü dolu sözlerle bahsetmiştir. Asker ve spor adamı Ekrem Rüştü Akömer (1892-1984) Alman Harp Okulu'nda okumuştur. Gelibolu Kara Savaşları sırasında 5'nci Ordu Komutanı Müşir Liman von Sanders'in emir subayı olarak görev yapmıştır. Sanders Paşa 1 Mart 1918 tarihinde Yıldırım Orduları komutanı olduğunda yine kendisinin emir subayı idi. Milli Mücadele'ye katılmış; savaştan sonra Halife Abdülmecid Efendi'nin emir subayı olmuştur. İstanbul'da 1931 yılında ilk yüzme havuzunu açmış ve yüzme kulübünü kurmuştur. 1930-1936 yılları arasında Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Genel Sekreterliği görevini üstlenmiştir.⁴⁵ Bittner'in bu faal subay hakkında kaleme aldıkları şöyledir:

der Entente truppen auf Gallipoli (Gelibolu'da İtilaf Devletleri Birliklerinin Son Günleri)" adlı meşhur filmi çekmiştir.

43 *Euphemismus: örtmece, edeb-i kelam*: Bir şey hakkında güzel, iyi, uğurlu söz söyleme.

44 Georg Bittner, "Oesterreichisch-ungarische Artillerie auf Gallipoli", *Neues Wiener Journal*, 21 Ocak 1916, s.5.

45 Ekrem Rüştü Akömer'in detaylı biyografisine ilişkin bkz. Alexandra Schäfer-Bormann, Vom "Waffenbruder" zum "Türkisch-Deutschen faktotum": Ekrem Rüştü Akömer (1892-1984), eine beme-

“Tanıdığım ilginç kişilerden birisi de Üsteğmen Ekrem Bey’dir. Havan Bataryası emrine verilen Türk subaylarından birisi idi. Türk Yunan Savaşında Başkomutan ve daha sonra Harbiye Nazırı olan Müşir Ethem Paşa’nın oğludur. Tanıdığım zaman 25-26 yaşlarında vardı. Bu genç yaşına rağmen iki çok önemli olay yaşadı. Daha çok küçük bir çocuk iken Sultan Hamid’in sarayına verildi. İyi Türk ailelerinden toplanan bu çocuklar bu sayede son reformlardan önce kariyerlerinde büyük bir sıçrama yapma olasılığına kavuştular. Ekrem onbeş yaşında albay oldu ve üç önemli Türk nişanı ile ödüllendirildi. Ama Jön Türkler iktidara gelince ona iyi bir askeri eğitim vermeyi kararlaştırdılar. Nişanlarını muhafaza edebildi ama albay rütbesi elinden alındı ve Potsdam’daki Alman Mızraklı Süvari Kışlası’na⁴⁶ eğitime yollandı. Bu değişik yaşantı sonunda tahmini olanaksız sevimli ve sıkı bir asker ortaya çıktı. Ekrem Bey bu gün Üsteğmen rütbesinde, Türk subay esvabı giyiyor ve en temiz Berlin aksanı ile Almanca konuşuyor: Sadece Prusya Hassa ordusuna mahsus bir şekilde vücuduna iyi bakıyor. Dans da ediyor. Belirtmeden edemeyeceğim bütün ekzotik dansları ancak, Berlin’in Admiral Palast salonlarında görülebilen bir zarafetle yapıyor. Savaş sırasında bir asker olarak da kendini ispatladı. Onu tanıdığımda iki Türk bir Alman nişanı taşıyordu. Bu arada bir nişan daha kazandı. Alman Türk ve Avusturya-Macaristan ordusu subayları onu candan seviyorlardı. Zira bu genç Türk subayı mükemmel kendini geliştirme fırsatlarının en güzel örneği idi.”⁴⁷

Türk Başhekim Dr. Ragıp Bey⁴⁸ ile Avusturyalı eşi hemşire Anna Schwarz’ın hazin hikâyesi de Bittner’in satırları arasında kendisine yer bulmuştur. Avusturyalı hemşire Schwarz’ın hikâyesi Türk kamuoyunda “Alman Hemşire Erika” olarak bilinmiş ve günümüze değin ulaşmıştır.⁴⁹ Yetkin İşcen, bu konuda yaptığı araştırmada ATASE arşivi kataloglamasının transkripsiyonu esnasında “refika” kelimesinin “Erika” olarak okunduğunu ve buna dayanarak mezar taşının da bu şekilde hazırlandığını ve merhum hemşirenin bu isimle anıldığını iddia etmektedir.⁵⁰ Bittner’in haberi hikâyenin aslına ışık tutmaktadır:

kenswerte Randfigur der Geschichte, Würzburg, Ergon Verlag, 1998.

46 Garde-Ulanen-Kaserne

47 Georg Bittner, “Zwischen Europa und Asien”, *Neues Wiener Journal*, 25 Ocak 1916, s.7.

48 Dr. Hasan Ragıp Erensel (ö. 6 Ocak 1953): Hayatı dönemin şartları gereği savaş meydanlarında yaralı tedavi etmekle geçti. Trablusgarp, Balkan Harbi, Birinci Dünya Harbi ve İstiklâl Harbi’ne katılan Erensel’in İstiklâl Madalyası, 2. rütbeden Alman Demir Salıp Nişanı, Avusturya Fransuva Jozef Nişanı ile onurlandırılmıştır. Emekliliğinin ardından 1927-1937 yılları arasında Devlet Demiryolları Umum Müdürlüğü’nde Sıhhiye Müfettişi olarak görev yapmıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın özel doktorluğunu yaptığı sırada kalp krizi geçirerek hayata gözlerini yummuştur. Yetkin İşcen, “Alman Hemşire Erika’nın kimliğini belirledik...Güzel değildi ama, melek gibiydi”, *Çanakkale 1915*, S.27 (Mart 2016), s.27.

49 Yılmaz Özdil, “Çanakkale”, *Sözcü*, 18 Mart 2017, <http://www.sozcu.com.tr/2017/yazarlar/yilmaz-ozdil/canakkale-1741486/> (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2017)

50 İşcen, “Alman Hemşire Erika’nın...”, s. 24-31.

“Havanlarımız İngilizlerin yarımadadan kaçmalarından birkaç gün önce onların siperlerine müthiş bir ateş açmışlardı. Bu ateşe misilleme olarak İngilizler Graf Friedrich von Hochberg Sağlık Hizmetleri Misyonu Sahra Hastanesine ateş açtılar. Bu ateş esnasında Türk Başhekimi Ragıp Bey’in Viyana yakınlarında bir köy olan Liesing doğumlu eşi ordu hemşiresi Anna Schwarz da şehit düştü.

‘Bir sabah K.u.K. havanları İngiliz piyadelerine ateş açtılar. Topçu tarassut (gözetleme) mevzümüz mükemmel bir şekilde toprağa kazılmıştı. Sadece dürbünlerin objektifleri toprak üzerine görülebiliyordu. Tarassut mevzümüz İngilizlerden sadece 1300 m uzaklıktaydı. Havan Bataryası komutanı Yüzbaşı Barber ile birlikte mevzii üzerinde yatıyor, ateşimizin etkili olup olmadığını seyrediyorduk. Arazi küçük, bodur fundalıktı. Bu çalılıklar bizi örüyordu. Buna rağmen şiddetli piyade ateşine tutulduk. Çünkü İngilizler her türlü kımlıdayan harekete ateş ediyorlardı. Bu arada atışları seyretmek için bazı Türk kurmay subayları da geldiler.’

Topçumuzun ateş açmasının özel bir nedeni vardı. Liman von Sanders İngilizlerin birkaç gün önce, insan haklarına aykırı olarak ağır toplarla vurduğu bir hastanenin itikamını almak istiyordu. Bu İngiliz bombardımanı sonucunda Türk Başhekimi Ragıp Bey’in Avusturyalı eşi de şehit olmuştu. O Viyana yakınlarında bulunan Liesing köyündendi. Adı Anna Schwarz’dı. Türk doktor bana hayatının romanını bütün acı-tatlı iniş çıkışlarıyla bir doğuluyla has bir şekilde, içten olarak anlattı. Bu acı-tatlı anılar bir Avrupalının anılarından daha hisli idi. Eşini savaştan dokuz yıl önce İstanbul’da tanımıştı. ‘Evliliğimizin ilk üç yılında’ dedi ve devam etti: ‘Eşimle aramızda devamlı bir sürtüşme vardı. Ancak, her defasında o kazanırdı. Evliliğimizin bu ilk yıllarında bütün Türk örf ve adet alışkanlıklarımı bırakabilmek hususunda oldukça anlayışlı davrandı. Şimdi onun ölümünden sonra bir Türk kadını ile evlilik yapabilmem çok zor görünüyor. Çünkü Avrupalı yaşama alıştım ve kendi vatanımın yaşam tarzından uzaklaştım.’ Bu cesur kadın Balkan savaşında Bulgar cephesinde Kızılay Hemşiresi olarak görev yapmış, birçok Türk kadın ve çocukla birlikte Bulgarlara esir düşmüştü. Bu esarete yüzlerce muhtaç kişiye bir yardım meleği olmuştu. Ayrıca Bulgarlar bir Avusturya vatandaşı olması nedeniyle kendisine saygı duymuşlardı. Gelibolu Kara Muharebeleri başlayınca derhal gönüllü olarak başvurdu. Önce Tekirdağ’da bir hastanede görev yaptı. Kocasını, Müşir von Sanders’in karargâhına atanınca da kocasına yakın olmak için Yalova’da bulunan hastaneye nakloldu.

Başhekim Ragıp Bey devam etti: ‘Hemşireler önceleri rüzgâra açık bir alanda çadırlarda kaldılar. Bu nedenle daha sonra da bir tepenin ardına yerleştirildiler. Ancak, bu yeni yerin de düşman ateşine doğrudan açık olduğunu gördüm. Ekselans von Sanders’den eşim ve diğer hemşireler için daha korunaklı bir mekân yapılması hususunu istirham ettim. Ne var ki, Ekselans von Sanders bu isteğimi uygun görmedi. Kendi ellerim ve imkânlarımla hemşirelerin kaldığı mekân üzerine kocaman bir Kızılhaç işareti yaptım. İngilizlerin bu Kızılhaç işaretine saygı duyacaklarını düşünmüştüm. Çünkü Kızılhaç işareti onlara bir mana ifade etmiyordu. İngilizlerin top ateşi başlamadan önce karım

çadırından dışarı bir şey almak için çıkmış olmalı ki bir top mermisi onu buldu. Sağ bacağını kalçasından kopardı, anında öldü. Vücutunda başka yara bere görülmedi.'

*Doktor bir an için gözyaşlarını sildi. 'Karım zengin değildi. Hiç de güzel değildi. Fakat benim için bir melekti.' Vatanından uzakta ölen bu Avusturyalı hakkında başka hiç kimseden hiçbir şey duymadım. Avusturya-Macaristan askerlerinin onun mezarına çiçek bırakmış olmaları, subayların ise son dualarını yapmış olmaları muhtemeldir.'*⁵¹

Bittner İngiliz Siperlerinde

İngilizlerin firarını haberlerinde detaylı bir biçimde okuyucuyla buluşturan Bittner, aktardığı üzere, nihayet von Sanders'in özel izniyle düşman hatlarını gezebilme olanağı bulmuş ve bunu da yazmıştır. Cephe izlenimlerini edebî bir üslupla aktaran muhabirin gezdiği cepheyi, tecrübeleri ve savaşın cereyan ettiği diğer cephelerle kıyasladığı görülmektedir. Haberinde o ana dek pek fazla dikkate almadığı ve küçümseyici ifadelerle tasvir ettiği İngilizler'den, bu sefer siper istihkâmlarından ötürü hayranlık ve saygıyla bahsetmiştir. Muhabir, bu haberinde İngiliz siperleriyle Türk siperlerini de karşılaştırmıştır. İngilizleri esasen pasaklı bir millet olarak gösteren Bittner, onların okuma meraklarına atıf yaparak samimi ifadeler kullanmaktan da çekinmemiştir. Yine görmüş olduğu çürümüş ve mumyalaşmış cesetlerle dolu dehşet verici manzaraları da olabildiğince canlı biçimde tasvir etmiştir:

"...Terk edilmiş İngiliz siperlerine gerilmesi pek tavsiye edilmiyordu.

Bütün alan mayınlanmıştı ve bazı Türk askerleri mayın nedeniyle parçalanarak öldüler. İki gün sonra İngiliz yerleşkesine geldiğimde uzaktan bir Türk askerinin zararsız görülen bir çitin üzerine oturmaya kalkıştığını gördüm. Birden havaya uçtu, acı ile bağırarak yere cansız düştü.

Müşir von Sanders Paşa İngilizlerin çekilmelerinden kısa bir süre sonra benim hâlâ Avusturya Macaristan topçularıyla beraber olduğumu tesadüfen öğrenmiş ve benim terk edilen İngiliz mevzilerine gitmeme -büyük bir nezaketle- derhal müsaade etmiştir. Aynı zamanda Arıburnu Grubu Kurmay Başkanı olan bir Alman Binbaşısını da bana refakat etmesi için görevlendirmiştir. Dokuz aydan beri İngilizlerin yaşadıkları siperler; hayret verici bir şekilde çoraktı. Ben Polonya'daki Tunajec nehri boyunca çok pratik ve güzel siperlerde Alman ve Avusturyalıların Ruslara karşı aylarca mevzilendiklerini görmüştüm. Bu siperler, eğer İngiliz siperleri bir köy ise, modern bir şehir gibiydiler.

Siperleri iyi anlamak için İngilizlerin bu bölgede kıyıyı yaklaşık yirmi kilometre boyunca işgal ettiklerini söylemek gerekir. Kumsal orada beş yüz altı yüz metreden fazla değildir. Sadece Anafarta Koyu'ndan Anafarta Köyü

51 Bittner, "Zwischen Europa und Asien", s. 7.

harabelerine kadar kumsal biraz genişler. Kumsalın hemen ötesinde dikey olarak iki yüz metre yüksekliğinde bir Kireç Tepesi yükselir. Bu sanki eski dünya evrelerinde tepeliklerin denizden karaya doğru yükselmiş olduğu görüntüsünü verir. Ve sanki dalgalar geçen yüz yıllar içinde tepelerden büyük parçalar koparmışlardır. Böylelikle denize karşı çorak, dik, amfi tiyatro şeklinde çıkıntılar, yarlar ortaya çıktı. Daha gerilerde sırtlar düzensiz olarak araziye yayılmışlardır.

İngiliz siper yerleşkelerinin taksimatı şu şekilde idi: Yaz aylarında kıyısında askerlerin yüzdüğü Kumsallardan denize doğru inen ahşap geçiyolları vardı ve her yol numara veya adla belirlenmişti. Bunlardan biri Alman Kayserine ithaf edilmiş ve “William’s Peer” diye adlandırılmıştı. Kumlukta büyük levazım depoları ve makineler yerleştirilmişti. Birkaç kilometre ötede İngiliz subay mezarlığı vardı. Düşmanın yerleştiği dik yamaçlar, uzaktan bakıldığında sanki karıncalar tarafından oyulmuş gibi veya bal peteği gibi görünüyordu. Bu yerler cephe gerisinde bulunan bazı subaylar ve askerler için dinlenme yeri konumundaydı. Yamaçlarda kilometrelerce uzanan bu yerleşkeler coğrafi duruma o kadar çok uymuşlardı ki hiçbir Türk bataryası- Avusturya Macaristan Havanları gelinceye kadar- bu küçük siper şehrinin mevcudiyetinden haberdar bile olmamıştı. Türkler, Tuz Gölü’nün kuzey kıyılarında kurulu bir çadırgâhu anlaşılan bir sahra hastanesi zannetmişler. Aslında bu çadırgâh İngiliz siperle- ri imiş. Ne kadar büyük ağır bir hata doğrusu!

Tepelerin sırtlarında da avcı siperleri ve savunma mevzileri vardı. Bu siper ve mevziler tam manası ile bizim, Almanların, Rusların ve İtalyanların ve Sırpolarından çok farklı idiler. Açıkçası yapılan bütün çabalar ve alınan teknik önlemler savaşan askerlerin moralini yüksek tutmak için yapılmıştı.

Türk avcı siperleri de diğer orduların siperlerinden çok farklı de- ğildi. Türk mevzilerinden kimsesiz bölge olan arazi dehşet verici görülyordu. Düşmanın siperleri onlara beş on metre yakındı. İngiliz siperleri bir istilacı tara- fın siperleri gibi değil de sanki kendilerini Türklerin hücumlarından korumak üzere her türlü çaba sarf edilerek inşa edilmiş görünümü veriyorlardı.

Türk siperleri önündeki basit ve zayıf tel örgü engellerinde bazı haki üniformaların, çamaşırların asılı oldukları görülyordu. Bu üniformalar hayret verici bir şekilde sanki başlarında tropik başlık olan canlı askerler gi- biymiş izlenimi veriyorlardı. Tarifi imkânsız bir görünüştü. Biraz dikkatli ba- kınca insan bunların boş üniformalar olmadıklarını, bilakis Türk dikenli telleri üstünde ölüp kalmış İngilizlere ait cesetler olduğunu, aylardan beri oldukları yerde yakıcı güneş altında kaldıklarından mumyalaştıklarını dehşet içinde gö- rüyordu. Bu nedenle sadece kumaş ve bazı et parçaları, çizmeler, kollar kal- mıştı. Oraya buraya pantolon parçaları dağılmıştı. Dikkatli bakınca onların kopmuş bacaklar olduğu fark ediliyordu. Bu alanda aylarca el bombalarıyla, mayınlarla savaşılmıştı.⁵²

52 Neues Wiener Journal Gazetesi, “Çanakkale kara Muharebelerinde İngilizlerin toplam personel kay-

İngilizler mevzileri önüne küçük fakat derin çukurlar açmışlar, bu çukurların dibine dikenli teller yerleştirmişlerdi. Ne var ki bu savunma yöntemi Türklerden ziyade kendilerine zararlı oldu.

İngiltere'den Gelibolu'ya sevk edilen İngiliz askeri kendi yuvasına pisleyen kuş gibiydi. Avcı siperleri iğrenç pisti. Karınlarını istisnasız konserve ile doyuruyorlardı. Boş konserve kutuları öteye beriye atılmıştı. Onları bir yerde toplamak akıl edilememişti. Büyük bir yığın halindeki kullanılmış sargı bezleri ve pis giysiler aslında İngiliz ordusu için büyük bir tehlike olabildi.

Buna karşılık bütün İngiliz askerleri gazete ve resimli dergi okumaya hayli meraklı idiler. Cepheye Afrikalı askerler de var mıydı bilmiyorum amma Dünyanın dört belki de beş köşesindeki Memleketlerinden devamlı gazete ve dergi geliyordu. Bu gazete ve dergilerde Gelibolu'daki muharebelerle ilgili birçok güzel fotoğraf vardı. Gazete ve dergilerde ölen subayların resimleri de yer alıyordu. Çoğunun mezarı birkaç adım ötedeydi. Bu resimler arasında birçok güleç ve sempatik yüzler göze çarpıyordu.

Bir Kanada gazetesinde antik bir Hazreti İsa resminin reproduksiyonunu gördüm. Resmin yanında Hindenburg'un fotoğrafı vardı. Yaşlı General feldmareşal bir Hıristiyan düşmanı olarak resmedilmişti.

İngiliz avcı siperlerinde yaklaşık üç metre gibi olağandışı bir derinlik vardı. Siperler boyunca uzanan bir sehpa sayesinde uzun boylu askerler siperin dışını rahatlıkla gözetleye biliyorlardı. Fakat bu büyük derinlik ve aşağıdan askerin görünmeden ateş etmesini sağlayan gözetleme aynalarının devamlı kullanılması birçok atışın ya yukarıya ya da uzağa gitmesine neden olmuştu. Aynı değerli tecrübeyi biz harbin başında Rus cephesinde yaşadık.

Askerleri topçu ateşinden mümkün olduğu kadar korumak için siperler yukarı doğru daralan bir şekilde inşa edilmişti. Ön mevzilerin hemen arkasında, İngilizler, bütün mevzi boyunca, birbirleriyle bağlantı ikinci bir pozisyon alma siperi ve dolambaçlı birçok yan intikal siperi inşa etmişlerdi. Onların mevzileri şüphesiz birer istihkâm harikasıydı. Tabii ki bu durum Türkler için çok tehlikeli, savunmada olan İngilizler için büyük bir avantajdı. İngiliz askerlerinin moral gücünü yükseltirken büyük bir Türk taarruzunda onları koruyordu.

Bu siperler savaşın kazanılmasını amaç edinmekten ziyade askerlerin moral gücünü yükseltmek ve can kaybını önlemek için inşa edilmişler

bı: Yaklaşık 145 000 asker ölü, yaralı veya hasta.” başlığı altında Rotterdam'da çıkan *Total Anzeiger* Gazetesi'nin yazdığı haberi okurlarına duyurmuştur. Bu habere göre: “İngiliz Savaş Bakanı 16 Aralık 1915 itibarıyla toplam kayıp adedini açıkladı. 1609 subay, 23670 er ölü, 2969 subay, 72222 er yaralı, 337 subay, 12114 er kayıp. Bakan ayrıca 25 Nisan 1915-11 Aralık 1915 günleri arasında 96682 askerin hastalanarak tedavi edildiklerini de ekledi.” Bkz. “Die englischen Gesamtverluste im Dardanellenkampf”, *Neues Wiener Journal*, 25 Aralık 1915, s.1.

izlenimi veriyorlardı. Ancak, savaş büyük ideal için insanın kendisini feda etmesidir.”⁵³

Sonuç

Avusturya-Macaristan, iktisadî, ticarî ve stratejik kaygılardan ötürü Osmanlı Devleti’ne Birinci Dünya Savaşı’nda yardım etmiştir. 1915 yılının Eylül ayında Sırbistan’ın düşmesinin ardından aynı senenin Kasım ayı içerisinde gönderilen iki adet Avusturya-Macaristan topçu bataryası ittifak güçlerinin Çanakkale cephesine fiilî yardımını teşkil eden ilk birlikler olmuşlardır. Bu bataryaların etkili top ateşleri düşmanın çekilişine sebep olmuştur. Topçu birlikleriyle eş zamanlı olarak Türkiye’ye gelen Avusturyalı muhabir Georg Bittner, başta bu topçuların faaliyeti olmak üzere İngilizlerin bölgeden çekilişi ve siperlerin durumuna ilişkin gözlemlerini Avusturya gazetelerine yazmıştır. Avusturya kamuoyu bu topçu birliklerinin faaliyetlerinin ayrıntılarını ilk defa 1916 senesinin başında Bittner’in yazı dizisinden öğrenmiştir. 31 Aralık 1915 ile 28 Ocak 1916 tarihleri arasında *Neues Wiener Journal* Gazetesi’nde cepheden son gelişmeleri aktardığı toplam sekiz haber-makalesi yayınlanmıştır. Herhangi bir fotoğraf içermeyen bu haberlerde siperlerin durumuna ilişkin detaylı tasvirler bulunabilir. Bunun haricinde düşmanın kapasitesi, Avusturya-Macaristan askerlerinin cesareti, Türk askerlerin samimiyeti gibi hususlara vurgu yapılmıştır. Enver Paşa kudretli bir lider olarak tanıtılmıştır. Çanakkale cephesi öncesi ve sonrasında Avusturya-Macaristan ordusunun savaştığı başka cephelerden de haberler gönderen Bittner, ülkesinde kamuya açık etkinliklerde savaşa ilişkin izlenimlerini aktarmaya devam etmiştir.

Bittner’in Çanakkale’ye topçu birlikleriyle beraber gelmiş olması; Osmanlı arşiv kayıtlarında müstakil bir kaydı olmamasına rağmen Çanakkale cephesinden orijinal haberler geçebilecek kadar serbestliğe sahip olması; Enver Paşa tarafından kabul edilmesi; savaşın kızıştığı bir anda subaylarla beraber düşman hatlarını keşfe çıkması; askerî terminoloji ve savaşılan bölgenin coğrafi özelliklerine ilişkin profesyonelce tanımlarda bulunması; von Sanders’in bilgisi dâhilinde halen tehlike arz eden düşman siperlerini gezmesi, Çanakkale cephesi haricinde farklı cephelerde de görev yapması; savaşın sonlarına doğru Askerî Basın Dairesi Direktörü tarafından kamu huzurunda onurlandırılması gibi veriler Bittner’in Avusturya-Macaristan ordusunun resmî muhabiri olduğu izlenimi uyandırmakta; kendisinin bizzat Avusturya-Macaristan ordusu tarafından propaganda yapmakla görevlendirildiği zannını yaratmaktadır. Bittner’in çalışmamıza konu olan yazı dizisi, Avusturya-Macaristan’ın müttefiki konumundaki Osmanlı Devleti’nin Çanakkale Cephesi’nde İngiliz ve Anzak ordusuna karşı kazandığı zaferler hakkındadır. Bittner, Türklerin zaferini Avusturya-Macaristan topçu bataryalarının desteğiyle kazandığını ileri sürmüştür.

Son söz olarak, Bittner’in işini layıkıyla yerine getirdiği söylenebilir. Kendi imzasıyla yayınlanan haberlerde İngilizlerin kamuoyu nezdinde kötülendiği; düşman

53 Bittner, “Im englischen Lager auf Gallipoli”, s.7-8.

kuvvetlerin “korkaklığı” ön plana çıkarılarak olumsuz özelliklerine atıf yapıldığı; Avusturya-Macaristan ordusunun göklere çıkarıldığı; müttefik Türklerin övüldüğü; Enver Paşa'nın kudretinin abartılı ifadelerle nakledildiği görülmektedir. Bu noktadan hareketle yazıların Türk yanlısı ve İngiliz karşıtı propaganda amacı taşıdığı ileri sürülebilir.

Kaynakça

1- Gazeteler

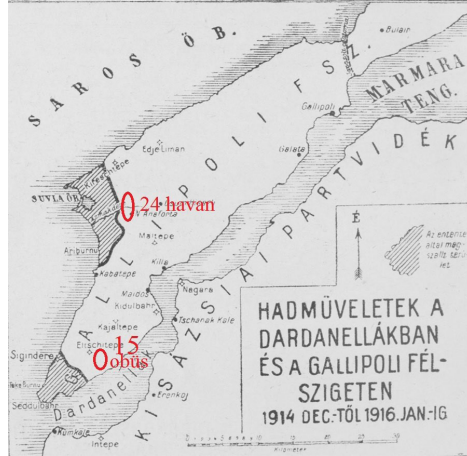
- “General v. Hoen über die Kriegsberichterstattung”, *Neue Freie Presse*, 8 Kasım 1915.
- “Unsere 30,5 Mörser auf Gallipoli”, *Neues Wiener Journal*, 7 Aralık 1915.
- “Die englischen Gesamtverluste im Dardanellenkampf”, *Neues Wiener Journal*, 25 Aralık 1915.
- “Oesterreichisch-ungarische Artillerie bei den Kämpfen auf Gallipoli. Der Grund der englischen Flucht”, *Neues Wiener Journal*, 6 Ocak 1916.
- “Im Schneesturm an den Dardanellen”, *Neues Wiener Journal*, 7 Ocak 1916.
- “Unsere Artillerie auf Gallipoli: Der Grund der englischen Flucht.”, *Lagerzeitung für Wagner*, 8 Ocak 1916.
- “Oesterreichisch-ungarische Artillerie bei den Gallipoli-kämpfen”, *Neues Wiener Journal*, 11 Ocak 1916.
- “Oesterreichisch-ungarische Artillerie bei den Gallipoli-kämpfen”, *Vorarlberger Volksfreund*, 11 Ocak 1916.
- “Der türkische Krieg. Bericht des Hauptquartiers.”, *Arbeiter Zeitung*, 17 Ocak 1916.
- “Die letzten Tage der Entente auf Gallipoli”, *Neues Wiener Journal*, 11 Mart 1916.
- “Mitteilungen”, *Der Schnee*, Jahrgang XIII, Nr. 1, 8 Aralık 1917.
- Bittner, Georg, “Die Flucht der Engländer von Gallipoli”, *Neues Wiener Journal*, 31 Aralık 1915.
- Bittner, Georg, “Die Flucht der Engländer von Gallipoli”, *Neues Wiener Journal*, 12 Ocak 1916.
- Bittner, Georg, “Im englischen Lager auf Gallipoli”, *Neues Wiener Journal*, 15 Ocak 1916.
- Bittner, Georg, “Oesterreichisch-ungarische Artillerie auf Gallipoli”, *Neues Wiener Journal*, 21 Ocak 1916.
- Bittner, Georg, “Zwischen Europa und Asien”, *Neues Wiener Journal*, 25 Ocak 1916.
- Bittner, Georg, “Im Audienzsaal Enver Paschas”, *Neues Wiener Journal*, 28 Ocak 1916.

2 – Kitap ve Makaleler

- Orgeneral İzzettin Çalışlar’ın Not Defterinden On Yıllık Savaş*, haz. İzzettin Çalışlar ve İsmet Görgülı, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Adam, Walter, “Die österreichisch-ungarische Artillerie in der Türkei”, *Der Weltkampf um Ehre und Recht, Band 5, Kapital 23*, Verlag von Johann Ambrosius Barth in Leipzig, 1919 und Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1933, s.507-512.
- İşcen, Yetkin, “Alman Hemşire Erika’nın kimliğini belirledik...Güzel değildi ama, melek gibiydi”, *Çanakkale 1915*, S.27 (Mart 2016), s.24-31.
- Jung, Peter ve Pavlovic, Darko, *Austro-Hungarian Forces in World War I (1914-1916)*, Osprey Publishing Ltd., UK, 2003.
- Karbi, Bilge, “Avusturya - Macaristan İmparatorluğu’nun Osmanlı İmparatorluğu’na İktisadi-Askeri Nüfuzu (1914-1918)”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, C.13, S.25 (Bahar 2017), s. 117-154.
- Karoļjovič, Oszkár, “Magyarok a világháború Török Harcterein”, *Hadttörténelmi Közlemények*, 1926. évfolyam, 27. kötet. Budapest, 1926, s.68-84, 179-215.
- Négyesi, Lajos, “A Hungarian War Correspondent at the Dardanelles”, *On Beşinci Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri*, 21-27 Mart 2015, İstanbul, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2017, s.239-244.
- Saral, İsmail Tosun, Saral Emre, *Çanakkale ve Sina-Filistin Cepheleeri’nde Avusturya-Macaristan Ordusu Topçu Bataryaları*, Türk-Macar Dostluk Derneği Yayınları: 9, Ankara 2012.

- Schäfer-Bormann, Alexandra, *Vom "Waffenbruder" zum "Türkisch-Deutschen faktotum": Ekrem Rüştü Akömer (1892-1984), eine bemerkenswerte Randfigur der Geschichte*, Würzburg, Ergon Verlag, 1998.
- Ortner, Mario Christian, "Involvement of Austro-Hungarian Troops in the Defense of the Gallipoli/Çanakkale Peninsula", *On Beşinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri, 21-27 Mart 2015, İstanbul*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2017, s.133-140.
- Sezer Feyzioğlu, Hamiyet ve Kaya Kılıç, Selda, "Çanakkale Savaşlarına Şahit Olan Yabancı ve Türk Gazeteciler", *On Beşinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri, 21-27 Mart 2015, İstanbul*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2017, s.223-238.
- "Osztrák–magyar tüzeregységek tevékenysége a Gallipoli-félszigeten: 1915. november – 1916. január", *Nagyháború Blog Internet Sitesi*, http://nagyhaboru.blog.hu/2015/11/28/osztrak_magyar_tuzeregysenek_tevekenysege_a_gallipoli_felszigeten (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2017).
- Türk Dışişleri Bakanlığı Askerî Terminoloji* <http://www.mfa.gov.tr/data/Terminoloji/askeri-terminoloji-032015.pdf> (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2017)

EKLER

EK-1: Avusturya-Macaristan ordu 24'lük havan ve 15'lik obüs bataryalarının yerleştirildiği bölgelerin krokisi.

(Karojlovič Oszkár, "Magyarok a világháború Török Harcterein",Hadtörténelmi Közlemények, 1926. évfolyam, 27. kötet. Budapest, 1926.)

EK-2: 24 cm'lik motorlu havan bataryasının görev yaptığı bölgeye bataryanın şerefine dikilen ant (Österreichische Illustrierte Zeitung, 7 Mayıs 1916, Heft 32, s.749.)

Er erscheint täglich.
Anzahl der Abonnenten...
Preis des Heftes...

Neues Wiener Journal

Unparteiisches Tagblatt.
Herausgeber: J. Sippowit.

Abonnementpreise
Preis des Heftes...
Anzahl der Abonnenten...

Nr. 7962

Wien, Freitag, 31. Dezember 1915

23. Jahrgang.

Die Schlacht der Engländer von Gallipoli.
Der Kriegsberichterstatter des „Neuen Wiener Journals“ Georg Bittner als Augenzeuge der Kämpfe.

(Privattelegramm des „Neuen Wiener Journals“.)

Mit Erlaubnis Cener Paschas und Liman...
Am 29. Dezember, 2 Uhr 50 Minuten nachts...
Am 30. Dezember, 4 Uhr 5 Minuten nachmittags...
Die Engländer erbauden an den Küsten...
Die Türken erbeuteten außerdem...
Anfolge der Niederlage der Engländer...
Georg Bittner.

Ein russisches Pulvermagazin in die Luft gesprengt.
Normer Schaden.
Wien, 30. Dezember. (Privattelegramm...)

Unser Antwort an Amerika.
Erklärung des U.S.-Kommandanten...
Wien, 30. Dezember. Der U.S.A. Militär...)

Die Torpedierung des Dampfers „Ville de la Citat“.
Untersuchung einer Gerichtsanhörung...
Wien, 30. Dezember. (Privattelegramm...)

Der Rücktritt Putniks.
Paris, 30. Dezember. (Herr-Baur) Der „Figaro“...)